

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Факультет психології та соціальної роботи

Кафедра практичної та клінічної психології

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

«Вплив емоційного інтелекту на міжкультурну компетентність та продуктивність роботи психологів»

(тема кваліфікаційної роботи українською мовою)

« The impact of emotional intelligence on intercultural competence and organizational performance of psychologists»

(тема кваліфікаційної роботи англійською мовою)

Виконала: здобувачка денної/заочної форми навчання
спеціальності 053 Психологія

Освітня програма Психологія

Кожухар Ольга Сергіївна
(прізвище, ім'я, по-батькові здобувача)

Керівник к.психол.наук, доцент Смокова Л.С.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали) (підпис)

Рецензент д.психол.н., професор Кононенко О.І.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали)

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри

№ від . . 2024 р.

Завідувач(ка) кафедри
ПСЯДЛО Едуард
(підпис) (прізвище, ім'я)

Захищено на засіданні ЕК №
протокол № від . .2024 р.

Оцінка / /
(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)

Голова ЕК

(підпис) (прізвище, ім'я)

Одеса 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. Теоретичні аспекти емоційного інтелекту та міжкультурної компетентності.....	6
1.1. Поняття емоційного інтелекту: теорії та підходи.....	6
1.2. Міжкультурна компетентність: складові, вимоги та виклики	13
1.3. Взаємозв'язок між емоційним інтелектом та міжкультурною компетентністю.....	19
Висновки до I розділу	21
РОЗДІЛ II. Емпіричне дослідження взаємозв'язку емоційного інтелекту з міжкультурною компетентністю.....	23
2.1. Основні етапи та характеристика вибірки дослідження.....	23
2.2. Методологічні основи дослідження.....	25
2.3. Аналіз та інтерпретація даних дослідження.....	28
2.4. Взаємозв'язок міжкультурного і емоційного інтелекту в практикуючих психологів та студентів психології.....	44
Висновки до II розділу	51
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	61
ДОДАТКИ	66

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в тому, що у наш час, у зв'язку з сучасними стрімкими змінами в соціальній, економічній та політичній сферах, у суспільстві є великий попит у кваліфікованих професіоналах у сфері психології. Професійна успішність особистості визначається її знаннями, навичками, ерудицією та креативним мисленням, що включає в себе рівень загального інтелекту. Однак, у більшості випадків високий рівень загального інтелекту виявляється недостатнім для досягнення вищих ступенів успіху. Часта невідповідність рівня загального інтелекту та успішності особистості у взаємодії із соціальним середовищем послужила появі ідеї емоційного інтелекту. Серед комплексу психічних явищ, виявлених наприкінці ХХ століття, емоційний інтелект вирізняється особливим інтересом як серед науковців, так і серед представників практичних сфер досліджень. Постійний інтерес до цього явища визначається його великим значенням для вирішення багатьох психологічних проблем. На відміну від когнітивного інтелекту (IQ), який переважно зумовлений генетичними факторами, емоційний інтелект, як вказують автори існуючих теорій, може бути розвинутий протягом усього життя, що робить концепцію емоційного інтелекту особливо привабливою.

На сьогодні існує ряд концептуальних моделей емоційного інтелекту, серед яких варто відзначити модель емоційно-інтелектуальних здібностей, розроблену Дж. Майєром, П. Саловеем та Д. Карузо; концепцію емоційної компетентності, представлену Д. Гоулманом; некогнітивну модель емоційного інтелекту від Р. Бар-Она; а також двокомпонентну модель емоційного інтелекту, запропоновану Д.В. Люсіном.

Мета дослідження: теоретично аналізувати та емпірично дослідити вплив емоційного інтелекту на міжкультурну компетентність та продуктивність роботи психологів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати основні теоретико-експериментальні підходи до дослідження емоційного інтелекту.
2. Визначити та проаналізувати головні складові міжкультурного інтелекту.
3. Емпірично дослідити емоційний інтелект психологів та його роль у їх міжкультурній компетентності та продуктивності.

Об'єкт дослідження – емоційний інтелект та міжкультурна компетентність.

Предмет дослідження – взаємозв'язок між рівнем емоційного інтелекту психологів та їх міжкультурною компетентністю, а також вплив цих факторів на ефективність їхньої роботи.

Методи дослідження

Теоретичні методи дослідження: аналіз науково-психологічної літератури, узагальнення та систематизація, порівняння;

Емпіричні методи дослідження: методика дослідження рівня розвитку емоційного інтелекту В.В. Зарицької; опитувальник емоційного інтелекту Д.В. Люсіна (ЕmIn); а також Шкала культурного інтелекту (коротка форма) (Van Dyne et al., 2008).

База проведення емпіричного дослідження

Дослідницька робота здійснювалась шляхом опитування студентів спеціальності 053 Психологія на базі Одеського національного університету імені І.І. Мечникова та Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, а також шляхом опитування окремих, самотійно працюючих, психологів. У дослідженні брали участь 84 учасника у вікових категоріях від молодше 20 років до старше 60 років, серед яких було жінок 70 (83,33%) та чоловіків 14 (16,67%). Проведення опитування відбувалося

з 20 березня 2024 року по 9 квітня 2024 року (майже 3 тижня) онлайн за допомогою гуглформ.

Практична значущість дослідження

Практичне значення дослідження полягає у встановленні зв'язку між рівнем емоційного інтелекту, міжкультурною компетентністю та продуктивністю роботи психологів. Результати можуть вказати на те, як ці два фактори взаємодіють та впливають на ефективність їхньої професійної діяльності. Це дозволить розробити програми навчання та тренінги для психологів з метою поліпшення їхніх навичок у міжкультурному спілкуванні та роботі з клієнтами з різних культурних середовищ. Такі дії можуть покращити якість послуг психологічної допомоги та сприяти побудові більш ефективних стосунків з клієнтами з різних культур.

Апробація роботи. Результати дослідження представлені на 80ій звітній студентськонауковій конференції Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (присвяченій 159 річниці університету) 23-25 квітня 2024 року. Тези на тему «Вплив емоційного інтелекту на результативність роботи психологів у міжкультурному контексті» були надруковані у підсекції «Практична та клінічна психологія»

Структура роботи. Робота складається з вступу, 2 розділів, висновків, списку літератури з 59 використаних джерел, із них 14 іноземною мовою та додатків. Робота ілюстрована малюнками (8), таблицями (9). Основний зміст роботи викладено на 59 сторінок, загальний обсяг роботи – 77 сторінок.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

1.1. Поняття емоційного інтелекту: теорії та підходи

Аристотель вже 2300 років тому зауважував, що емоції повинні виявлятися помірно, без перебільшення чи недооцінки. Відчувати та виражати їх у відповідний час і місце, з об'єктами та особами, які цього заслуговують, керуючись високими мотивами і виражаючи їх обережно, є виявом моральної доброчинності [22]. Так ми бачимо, що ще 2300 років тому були зачатки ідеї емоційного інтелекту. А далі, від епохи Дарвіна і до наших днів, більшість описів, визначень і концептуалізацій емоційно-соціального інтелекту включають такі ключові компоненти:

- (а) здатність визнавати, розуміти і виражати емоції та почуття;
- (б) здатність сприймати та розуміти емоції та почуття інших, а також враховувати їхнє ставлення;
- (в) здатність керувати емоціями та регулювати їх;
- (г) здатність ефективно керувати змінами, адаптуватися та вирішувати особисті та міжособистісні проблеми;
- (ґ) здатність викликати позитивний афект і проявляти самовпевненість [44].

Теорія множинного інтелекту, запропонована Говардом Гарднером наприкінці 1970-х -та на початку 1980-х, стверджує, що люди мають вісім або більше різних інтелектів, які можуть діяти незалежно. Такі як лінгвістичний, логіко-математичний, просторовий, музичний тощо, використовуються як на рівні особистості, так і в колективі, для творення продуктів та розв'язання

завдань, пов'язаних з суспільством. Сучасні школи, на жаль, зазвичай акцентують та перевіряють лише лінгвістичний та логіко-математичний типи інтелекту, що можна назвати «академічним інтелектом». Такий підхід обмежується традиційними уявленнями про інтелект, що виникли на початку 20-го століття та зараз вимірюються за допомогою IQ-тестів. Теорія множинного інтелекту вносить новий підхід, відхиляючись від унітарного розуміння інтелекту і визнаючи його різноманітність [49].

Емоційний інтелект, згідно з моделями здібностей, визначається як перетин емоцій та пізнання, що означає когнітивну здібність. Таке розуміння входить в теорію емоційно-інтелектуальних здібностей Дж. Мейєра, П. Саловея та Д. Карузо [35]. Вона в себе включає: ідентифікацію емоцій (виявлення, розпізнавання, вираження та розрізнення справжніх емоційних переживань і їх імітації); використання емоцій для підвищення ефективності мислення та інтелектуальної діяльності, спрямування уваги на важливі події та розуміння їх відносин з думками і поведінкою. Управління емоціями включає ефективний контроль над ними, зменшення негативних та стимулювання позитивних емоційних переживань [56].

Ключові характеристики емоційного інтелекту включають емпатію та співчуття, розрізнення власних почуттів, гармонійний баланс між емоціями та розумом, а також високу самоповагу та усвідомлення власної особистості.

Р. Бар-Он та Д. Гоулман пропонують змішану модель емоційного інтелекту, де він розглядається як сукупність розумових та особистісних характеристик. Емоційно-соціальний інтелект, за концепцією моделі Бар-Она, охоплює комплекс емоційних і соціальних навичок, які впливають на здатність людини розпізнавати та керувати емоціями, взаємодіяти з іншими, адаптуватися та розв'язувати проблеми. Ця модель була ретельно розроблена і включає в себе валідну концепцію та вимірник ESI. Вона стабільна та універсальна в різних культурах, і здатна передбачати різні аспекти людської поведінки та

продуктивності. Бар-Он розрізняє п'ять компонентів емоційного інтелекту, кожен з яких включає ряд особистісних якостей, таких як самопізнання, навички міжособистісного спілкування, здатність до адаптації, управління стресом і переважаючий настрій, які сприяють розвитку особистості та соціальній взаємодії [46].

Модель Бар-Она показує, що люди похилого віку виявляють більшу емоційну та соціальну інтелектуальність порівняно з молодими. Жінки мають краще усвідомлення емоцій, тоді як чоловіки виявляються більш вправними в управлінні ними. Немає істотних відмінностей в емоційно-соціальному інтелекті між різними етнічними групами в Північній Америці. Наукові дослідження підтверджують послідовність, стабільність та надійність концептуальної та оціночної моделі Бар-Она протягом останніх 20 років.

Другою моделлю, що базується на цьому твердженні, є концептуальна структура, розроблена Деніелом Гоулманом. Ця модель набула значного попиту завдяки його книзі, яка розійшлася рекордними накладками. Однак багато вчених вказують на недостатню наукову обґрунтованість цієї концепції. Згідно змішаної моделі, емоційний інтелект охоплює п'ять компонентів, що визначають різні аспекти особистісного розвитку, такі як самопізнання, саморегуляція, мотивація, емпатія та соціальні навички [24].

Передумовою дослідження емоційного інтелекту серед вітчизняних вчених були праці Л.С. Виготського, С.Л. Рубінштейна, О.М. Леонтьєва, О.Р. Лурія, Б.В. Зейгарник, О.К. Тихомирова та ін., які вивчали співвідношення інтелектуального та емоційного складових психіки, а саме проблему єдності афекту та інтелекту. Згідно поглядів вчених, єдність афекту та інтелекту проявляється у взаємозв'язку та взаємовпливі цих сторін психіки один на одного на всіх рівнях розвитку. Б.В. Зейгарник відстоювала принцип єдності афекту та інтелекту, стверджуючи, що мислення неможливе без урахування мотивів, прагнень, установок та почуттів людини, тобто без урахування

особистості в цілому [9]. Зокрема у дослідженнях О. К. Тихомирова встановлено емоційну регуляцію мисленнєвої діяльності, а також виявлено, що емоційна активізація є необхідною умовою продуктивної інтелектуальної діяльності [35].

Емоційний інтелект, визначений Д.В. Люсіном, представляє собою здатність розуміти власні та чужі емоції, а також вміння ефективно керувати ними. Здатність до розуміння емоцій включає в себе визнання наявності емоційного переживання, ідентифікацію конкретної емоції та розуміння її причин і наслідків. Здатність до управління емоціями передбачає контроль за інтенсивністю та зовнішнім вираженням емоцій, а також можливість свідомого викликання певних емоцій за потребою. Відповідно до концепції Д.В. Люсіна, ці здатності тісно пов'язані із загальною емоційною спрямованістю особистості, виявленою в її інтересах до внутрішнього світу як власного, так і інших, та схильністю до психологічного аналізу поведінки і цінностей, призначених емоційним переживанням [2].

Модель Є.Л. Носенко представляє собою глибокий підхід до розуміння емоційного інтелекту, розглядаючи його як прояв інтегративної властивості особистості. Ця модель визначає основним компонентом цієї властивості систему позитивних життєвих орієнтацій та обраних стратегій поведінки та самооцінки. Дана система слугує критерієм самооцінки як суб'єкта життєдіяльності в контексті благополуччя. Прояви емоційного інтелекту в моделі мають ієрархічну структуру, що базується на критерії розвитку. Ці рівні сформованості емоційного інтелекту були виділені за допомогою кластерного аналізу даних, отриманих від різних вибірок. На найнижчому рівні розвитку емоційного інтелекту виявляється емоційна реакція за механізмом умовного рефлексу. На середньому рівні спостерігається свідомо зовнішня активність на основі мислення та вольових зусиль, що відображаються в свідомості як вольові переживання. На вищому рівні передбачається рефлексія над морально-

філософськими ствердженнями щодо можливих альтернативних варіантів поведінки в конкретних життєвих ситуаціях [33].

В.В. Зарицька розробила більш вдосконалену модель структури емоційного інтелекту, яка містить чотири базові компоненти: розуміння власних емоцій, самоконтроль і саморегуляція емоцій, розуміння емоцій інших та використання емоцій у спілкуванні і діяльності. Для визначення рівня розуміння власних емоцій були представлені такі показники здатностей: розпізнавання власних емоцій, оцінювання свого емоційного стану, визначення причин виникнення емоцій, пояснення значення емоцій та позитивне сприйняття оцінки своїх емоцій іншими. Для визначення рівня самоконтролю і саморегуляції емоцій, В.В. Зарицька виокремила систему здатностей, включаючи можливість стримування емоцій, виявлення емоцій у відповідності до ситуації, збереження спокою в складних ситуаціях, контроль емоцій та регулювання власних емоцій. Для визначення рівня розуміння емоцій інших людей, Зарицька визнала такі показники доцільними: здатність усвідомлювати емоційні стани інших, розуміння невисловлених емоцій, здатність до емпатії, позитивний вплив на емоційні стани інших, передбачення сили, тривалості та наслідків емоцій інших. Для оцінки рівня здатності використовувати емоції, були визначені наступні показники: емоційна стійкість, здатність до екстравертної чутливості, гнучкість у вираженні емоцій у спілкуванні, перевага позитивних емоцій та здатність до емоційного зближення з іншими людьми. Однак цей перелік не є вичерпним чи остаточним, а є основним орієнтиром для оцінки рівня розвитку емоційного інтелекту [16].

У розгляді концепції емоційного інтелекту (EQ) Е.В. Карпенко відзначає значущу роль когнітивних аспектів, зокрема мислення й усвідомлення, що свідчить про його важливий когнітивний аспект. Таким чином, високий рівень EQ вказує на виражену свідомість власних емоцій і почуттів, а також на когнітивну здатність ініціювати їх та керувати ними [22].

Емоційний інтелект визначає особистість як комплексну сутність, що проявляється у внутрішніх і зовнішніх характеристиках. Його взаємодія в процесах життєдіяльності відбувається через внутрішню мотивацію емоційного реагування, де "Я" особистості виступає ініціатором та регулятором, а його результатом є виявлена у поведінці діяльність. Онтологічні ознаки включають складники "Великої п'ятірки", такі як сумлінність, відкритість до нового досвіду, емоційну стійкість, екстраверсію і доброзичливість [14].

Внутрішнє відображення емоційного інтелекту в свідомості особи проявляється через відчуття психологічного благополуччя та позитивне ставлення до себе. Одним із наріжних аспектів внутрішньої самооцінки є різноманітна форма відображення внутрішньоособистісних чинників емоційного інтелекту. Додатково, рівень розвитку емоційного інтелекту в свідомості особи може відобразитися у виборі стратегій подолання критичних ситуацій та спілкування, що відображають відповідні аспекти внутрішнього світу особистості. Зовнішні прояви емоційного інтелекту характеризуються рівневою структурою, яка включає характер мотивації діяльності (внутрішня або зовнішня), контролю (інтернальний або екстернальний) та вибору актів поведінки (вибір із різноманітних можливостей або вибір із визнаних суб'єктом придатних). Ці аспекти відображають феноменологічний рівень зовнішнього або внутрішнього компонента емоційного інтелекту. Рівні сформованості емоційного інтелекту, виокремлені за допомогою методу кластерного аналізу на кількох вибірках досліджуваних, можна описати наступним чином [23].

Розуміння і керування емоціями сприяють гармонійній соціальній взаємодії та формуванню дружби. Емоційний інтелект допомагає особистості розпізнавати, аналізувати та регулювати емоції, що впливають на міжособистісні відносини, сприяючи успішній пізнавальній діяльності та ефективному спілкуванню [4].

Розвиток емоційного інтелекту сприяє формуванню соціальних, емоційних і поведінкових компетенцій для успішної взаємодії в суспільстві. Дослідження підтверджує, що керування емоціями може бути досягнуте через розвиток ключових компонентів емоційного інтелекту, таких як емоційна обізнаність, вміння побудови стосунків і стратегії подолання. Уоткін висловлював думку, що систематичний розвиток самосвідомості, самоконтролю та соціальних навичок може сприяти не лише підвищенню рівня емоційного інтелекту, але й підтримувати успіх та розвиток лідерських якостей [41].

Наукові дослідження підтверджують, що особи з високим рівнем емоційного інтелекту проявляють поліпшене психічне здоров'я, вищу продуктивність у праці та розвинені лідерські навички. Хоча взаємозв'язок між цими явищами щодо причинно-наслідкових зв'язків не є однозначним. Емоційний інтелект, як правило, корелює з рівнем емпатії, оскільки остання передбачає здатність особи емпатично сприймати особистий досвід інших. Протягом останніх десятиліть, розвиток емоційного інтелекту став популярним методом для поліпшення лідерських якостей та досягнення більшої ефективності. Високий рівень емоційного інтелекту допомагає знайти рівновагу між емоціями та розумом, відчутти внутрішню свободу та відповідальність за себе, усвідомити потреби та мотиви поведінки, скоригувати стратегію життя, виявити потенційні можливості, здібності та таланти, обрати професійну діяльність. Розвинений емоційний інтелект сприяє формуванню системи переконань, яка допомагає впоратися зі стресами та сприймати їх як менш значущі [36].

Бути обдарованим емоційним та соціальним інтелектом означає ефективно управляти особистими, соціальними і екологічними змінами. Це вимагає гнучкого адаптування до непередбачуваних обставин, вирішення проблем і прийняття рішень. Для досягнення цієї мети важливо ефективно керувати емоціями, забезпечуючи їх конструктивний вплив на наше

функціонування. Також потрібно мати достатньо оптимізму, позитивного налаштування та внутрішньої мотивації [42].

Так само, як і інші психологічні здібності, емоційний інтелект можна систематично розвивати. Мотивацією для цього може слугувати усвідомлення важливої ролі, яку емоційний інтелект відіграє в житті людини. За словами Д. Гоулмана, розвинені навички емоційного інтелекту безпосередньо впливають на успіх. Він зауважує, що однією з причин труднощів багатьох людей у реальному житті є відсутність належного навчання необхідним навичкам управління гнівом, виявлення співчуття, контролю натяків і освоєння основ емоційної компетентності для кожної дитини [11].

Розуміння, використання, сприйняття та управління емоціями є ключовими для успіху в кар'єрному зростанні, порівняно з професійною підготовкою, іноді навіть важливішими. За словами видатного дослідника емоційного інтелекту, Девіда Карузо: «Емоційний інтелект не є протилежністю інтелекту, це не перемога емоцій над розумом; це унікальний перетин обох процесів» [43].

1.2. Міжкультурна компетентність: складові, вимоги та виклики

З початком повномасштабного вторгнення та зростанням міграції у Європу та навіть на території самої України, міжкультурна компетентність стає ключовою для вирішення конфліктів у багатокультурних суспільствах. У школах Європи, де учні мають різноманітні культурні тла, це підкреслює необхідність освіти та виховання, спрямованих на підтримку полікультурного співіснування та міжкультурного розуміння, щоб забезпечити гармонійне функціонування суспільства без конфліктів. Таким чином, міжкультурна взаємодія та компетентність стають особливо важливими [19].

Світовий досвід показує, що успішна стратегія досягнення міжкультурної компетентності полягає в інтеграції – збереженні власної культурної

ідентичності поряд з оволодінням культурою інших народів. Німецький культуролог Г. Ауернхаймер наголошує, що навчання міжкультурної компетентності повинно розпочинатися зі спрямованого самоаналізу та критичної саморефлексії [5].

До середини 1980-х років у західній науці існувало уявлення, що міжкультурної компетентності можна набути шляхом здобуття знань під час міжкультурної комунікації. Ці знання включали в себе інформацію про конкретну культуру, а також загальні комунікативні навички, такі як толерантність, емпатійне слухання та знання загальнокультурних універсалій. У західній культурній антропології міжкультурна компетентність розглядається в двох аспектах. Перший аспект полягає у здатності вбирати в себе чужу культурну ідентичність, що вимагає знання мови, цінностей, норм та стандартів поведінки іншого комунікативного співтовариства. В цьому контексті головною метою комунікації є засвоєння максимальної кількості інформації та розуміння іншої культури. Другий аспект полягає у здатності досягати успіху у взаємодії з представниками іншої культури, навіть при неповному знанні основних елементів культури своїх партнерів. Цей варіант міжкультурної компетентності найчастіше зустрічається у практиці комунікації.

О. Леонтович виділяє три складові у структурі міжкультурної компетентності: мовну, комунікативну та культурну.

Фінський науковець Дж. Летонен вважає, що підхід багатьох авторів до міжкультурної компетенції, який розглядає це як терплячість до культурних особливостей, чутливість до правил поведінки та розуміння представників інших культур, є обмеженим. З його точки зору, для успішної комунікації в іншій культурі потрібно мати всебічні знання про її мову, історію, мистецтво, економіку та суспільство. Дослідник піднімає питання про етику міжкультурних стосунків [35].

Модель міжкультурної компетентності, розроблена професором М. Бірамом, охоплює різні якості, здібності і вміння особистості. Згідно з цією моделлю, міжкультурна компетентність включає п'ять основних елементів: установки, знання, уміння інтерпретації і співвіднесення, уміння пізнання і взаємодії, критичне усвідомлення культури або політична освіта.

На практиці формування міжкультурної компетентності включає засвоєння людиною норм, еталонів поведінки, поглядів та стереотипів, характерних для її оточення і культури. Це може відбуватися через неусвідомлену імітацію та сприйняття панівних стереотипів, а також засвоєння необхідних знань і навичок у взаємодії з інститутами суспільства, такими як школа чи вуз [12].

Проблематика міжкультурної компетентності стала актуальною ще з початку вивчення міжкультурної комунікації у 1950-х роках. Країни, що мали контакти з іншими, стикалися з проблемами порозуміння через культурні відмінності. Усвідомлення цих відмінностей сприяло розвитку теорій і практичних методів формування міжкультурної компетентності, необхідної для успішної взаємодії з іншими культурами. Міжкультурна комунікація - це взаємодія між особами з різними культурними контекстами, де кожна сторона має свою мову, типи поведінки, цінності, звичаї та традиції. Ця взаємодія впливає на спосіб поведінки кожної особи, оскільки вона корелюється з її культурним і мовним середовищем. Міжкультурна комунікація базується на символічній взаємодії між індивідами та групами, чия культурна різноманітність зумовлює різноманітність у сприйнятті та ставленні до цих різниць, що впливає на форму та результати спілкування. У вітчизняній теорії комунікації термін «компетентність» визначається як сукупність знань, навичок і вмінь, що визначають здатність особистості до здійснення різноманітних дій. Це також рівень сформованості міжособистісного досвіду, необхідний для успішного функціонування в суспільстві. Крім того, це здатність до вибору і

реалізації мовної поведінки в різних ситуаціях, що вимагає урахування теми, завдань і комунікативних установок учасників [5].

У дослідженні Слюсаренко О.М. виявлено, що компетентність можна визначати через ефективність та дієздатність - здатність виконувати різні завдання на належному рівні. Згідно з її дослідженням, парадигма компетентності відображає вміння вирішувати реальні проблеми, бути фахівцем у певній сфері та досягати необхідних результатів [12].

Встановлено, що міжкультурна компетентність включає здатність до співвіднесення власної та іншої культур, використання різних стратегій для взаємодії з представниками інших культур, роль культурного посередника, ефективне вирішення міжкультурних непорозумінь та здатність подолання стереотипів. Війна в Україні призвела до радикальних змін у суспільному, політичному та економічному житті країни, що вплинули на багато сфер людської діяльності, включаючи надання соціальних послуг. Інтернаціоналізація життєвих сфер, міграційні процеси та розширення співробітництва створили для фахівців у сфері соціальної роботи складну вимогу - мати конкурентоспроможність та володіти чітко сформованою міжкультурною компетентністю [39].

Дослідники акцентують увагу на методах та прийомах, які формують основу міжкультурної компетентності. Серед них - готовність до вивчення іншої культури, спрямованість на співпрацю з представниками інших культур, уміння розрізняти особливості комунікативного партнера, переборювання стереотипів, вміння використовувати засоби комунікації. Головною метою формування міжкультурної компетентності є розвиток мовної особистості, що дозволить їй перетнути межі власної культури й стати посередником між культурами, зберігаючи свою культурну ідентичність. Володіння міжкультурною компетентністю передбачає не лише теоретичні знання, а й практичний досвід міжкультурного спілкування [53].

Загалом, різноманітність досліджень у сфері кроскультурної компетентності показує потенційні переваги для виміру культурного інтелекту, який може бути використаний для оцінки. Проте жодне з них не акцентується на інтелекті як основі для розкриття індивідуальних можливостей у міжкультурному середовищі. Тому концепція CQ є унікальною і має потенціал для розвитку інших напрямів досліджень, які, в свою чергу, можуть надати базу для подальших досліджень у галузі культурного інтелекту. Таким чином, CQ вводить нові виміри з міцною концептуальною базою, підґрунтям для яких є теорії множинного інтелекту. Це сприяє виявленню чотирьох компонентів культурного інтелекту [28].

Метакогнітивний компонент стосується контролю над когнітивними процесами, що використовуються для здобуття та використання знань. Він відображає рівень культурної свідомості людини під час взаємодії з різними культурами. Людина з високим метакогнітивним CQ свідомо враховує свої культурні припущення, відображає їх у взаємодії та коригує свої знання в інтеракції з представниками інших культур. Метакогнітивний CQ включає в себе когнітивні стратегії, які дозволяють розробляти нові способи дії та реагувати на соціальні ситуації в нових культурних умовах. Він важливий з численних причин, зокрема тому, що сприяє активному мисленню та обробці інформації в різних культурних середовищах, а також вимагає адаптації мислення до культурно обумовлених припущень. Люди з високим метакогнітивним CQ здатні адекватно оцінювати культурні норми і створювати адаптивні стратегії взаємодії з представниками інших культур.

Когнітивний CQ допомагає розуміти культурні універсалії і відмінності. Універсалії базуються на загальних потребах людей і включають технології, методи отримання їжі, соціальні моделі та відношення до всесвіту. Освітні та соціальні системи передають культурні цінності, а суспільство надає пояснення незрозумілому, як наприклад, релігійні переконання. Когнітивний CQ впливає

на думки та поведінку людей, допомагаючи їм краще розуміти культурні системи та взаємодіяти з представниками інших культур.

Мотиваційний CQ визначає здатність зосереджувати увагу та енергію на вивченні та функціонуванні в культурно різноманітних ситуаціях. Високий рівень мотиваційного CQ спрямовує особу на вирішення міжкультурних завдань та формування шляхів кроскультурної ефективності. Він є ключовим компонентом CQ, оскільки визначає джерело індивідуального функціонування в нових культурних умовах та відображає внутрішню мотивацію до дії в умовах культурної взаємодії.

Поведінковий інтелект охоплює здатність виявляти конкретні вербальні та невербальні дії під час взаємодії з представниками різних культур. Він є ключовим компонентом CQ, оскільки відображає спроможність адаптувати свою поведінку відповідно до культурних контекстів. У кроскультурних ситуаціях невербальна поведінка особливо важлива, оскільки вона є важливою частиною «безмовної мови», яка передає сенс та сприймається через тонкі вирази. Поведінковий інтелект базується на широкому спектрі дій і здатний адаптуватися до різноманіття культурних норм [39].

Чотири фактори CQ визначають його як складний, багатофакторний, індивідуальний атрибут, який складається з метакогнітивного, когнітивного, мотиваційного та поведінкового компонентів. Чотири виміри CQ виражають якісно різні аспекти загальної здатності людини ефективно функціонувати в різних культурних умовах.

Сьогодні глобалізація охоплює всі аспекти життя людей, перетворюючи історію людства на глобальну історію. Це відкриває широкі можливості спілкування між культурами, які стали повсякденною реальністю. Це спонукало вчених з різних галузей доширеного інтересу до вивчення взаємодії культур, мов, та стилів життя. Тому сьогодні актуально питання формування міжкультурної компетентності. Компетентність включає не лише професійні

знання, а й інші якості, такі як ініціативність, співробітництво, оцінювання ситуацій, логічне мислення та здатність аналізувати інформацію. Людина може стати компетентною лише після здобуття адекватної інформації, знань та практичного досвіду, де освіта відіграє ключову роль [5].

Науковці розглядають «міжкультурну компетентність» як соціокультурні та лінгвістичні знання, комунікативні вміння та навички, що дозволяють суб'єкту культури ефективно спілкуватися з представниками інших культур на всіх рівнях взаємодії. Це поняття пов'язане з обсягом та якістю інформації про уявлення та цінності іншої культури. Дослідження наголошують на володінні міжкультурною компетентністю, яка дозволяє адекватно оцінювати ситуацію, ефективно використовувати комунікативні засоби і перевіряти результати спілкування через зворотний зв'язок [37].

Таким чином, ми можемо побачити важливість міжкультурної компетентності в сучасному світі, особливо в умовах зростання міграції та багатокультурного оточення. Успішне функціонування суспільства потребує не лише знань про інші культури, але й здатності ефективно взаємодіяти з представниками цих культур. Міжкультурна компетентність розглядається як складна сукупність якостей, знань та навичок, які включають у себе розуміння та повагу до різних культур, здатність до адаптації та співпраці в міжкультурному середовищі. Важливою є також усвідомлення етичних аспектів міжкультурної взаємодії.

1.3. Взаємозв'язок між емоційним інтелектом та міжкультурною компетентністю

Традиційно дослідження інтелекту фокусувалося переважно на когнітивних аспектах. Однак теорія множинного інтелекту вводить нестандартні підходи, що акцентують увагу на здатності адаптуватись до різних культурних контекстів. Ці нові форми інтелекту, такі як міжособистісний,

емоційний та соціальний інтелекти, підкреслюють важливість взаємодії людини з її соціальним оточенням і враховують культурні аспекти. Більшість досліджень емоційного та соціального інтелекту в основному обмежені однокультурними рамками і не враховують культурну різноманітність як важливий фактор. Однак врахування культурного контексту може розширити розуміння цих форм інтелекту, особливо щодо їх виявлення в кроскультурних умовах [13].

Психологи працюють в умовах, де важливе розуміння та емпатія до клієнтів з різних культур. Міжкультурна компетентність допомагає їм адаптуватися до цих різниць і ефективно спілкуватися з клієнтами незалежно від їх культурного контексту. Вона передбачає здатність розуміти та поважати культурні особливості клієнта, а також адаптувати своє спілкування та підхід до роботи з ними.

Емоційний інтелект психолога важливий для побудови довірчого стосунку з клієнтом, розуміння їхніх потреб та емоцій, а також для виявлення та ефективного вирішення їхніх проблем. Це включає в себе вміння сприймати та виражати емоції, керувати ними та розуміти емоційні сигнали клієнта [1].

Високий емоційний інтелект допомагає психологу розуміти та співпереживати почуття інших, що є важливою основою для розвитку міжкультурної компетентності. Це особливо актуально в умовах сучасного суспільства, де відбувається глобалізація та зростання культурної різноманітності. Емоційний інтелект впливає на комунікативні навички, спільну роботу, сприйняття зворотного зв'язку та пристосування до нових умов.

Міжкультурна свідомість є ключовою для ефективної комунікації з представниками різних культур. Вона враховує невербальні аспекти спілкування, такі як жести та вираз обличчя, а також особливості культурних норм і цінностей. Емпатія, яка є складовою емоційного інтелекту, грає ключову роль у міжкультурній компетентності, допомагаючи розуміти та відчувати

емоції інших, незалежно від їх культурного контексту. Таким чином, високий рівень емоційного інтелекту сприяє розвитку міжкультурної компетентності, а їх взаємодія визначає успішність міжкультурних взаємодій та спілкування [38].

Ефективність роботи психолога з розвинутим емоційним і міжособистісним інтелектом може бути визначена кількома факторами. Перш за все, психолог із розвинутим емоційним інтелектом може краще розуміти емоційний стан своїх клієнтів, виявляти їхні потреби і допомагати їм ефективно керувати своїми емоціями. Це може сприяти покращенню відносин між клієнтом і психологом, а також досягненню кращих результатів у терапевтичному процесі. У той же час, психолог з розвинутим МІ може мати краще розуміння соціальних динамік та вміння працювати зі складними міжособистісними ситуаціями. Він може виявляти високий рівень емпатії, доброзичливості і розуміння інших, що сприяє покращенню спілкування з клієнтами та підвищенню ефективності консультацій. Загалом, психологи з розвинутим ЕІ та МІ мають потенціал стати більш ефективними у своїй роботі через здатність краще розуміти і взаємодіяти з емоціями та міжособистісними взаєминами клієнтів. Така компетентність може позитивно позначитися на результативності та якості психологічної практики.

Висновки до I розділу

Аналіз наукової літератури вказує на тісний зв'язок між емоційним інтелектом та міжкультурною компетентністю. Емоційний інтелект визначається як здатність розуміти та керувати власними та чужими емоціями, а також уміння ефективно взаємодіяти з ними. Він є ключовим для побудови довірчого стосунку з клієнтом, розуміння їхніх потреб та емоцій, а також для виявлення та вирішення проблем. Сучасний світ, охоплений глобалізацією, підкреслює значення розвитку міжкультурної компетентності. Ця

компетентність включає здатність до ефективної комунікації та взаєморозуміння з представниками різних культур, а також врахування культурних особливостей у спілкуванні. Емпатія, яка є складовою емоційного інтелекту, відіграє ключову роль у розвитку міжкультурної компетентності, допомагаючи розуміти та співпереживати почуття інших незалежно від їх культурного контексту. Таким чином, взаємодія емоційного інтелекту та міжкультурної компетентності визначає успішність міжкультурних взаємодій та спілкування у сучасному світі.

Продуктивність роботи психолога безперечно залежить від рівня розвиненості його емоційного інтелекту та міжкультурної компетентності. Психолог із високим рівнем емоційного інтелекту має здатність краще розуміти та ефективно взаємодіяти з емоціями своїх клієнтів, що сприяє покращенню відносин та досягненню кращих результатів у терапевтичному процесі. У той же час, психолог з високим рівнем міжкультурної компетентності виявляє глибше розуміння соціальних динамік та має навички працювати зі складними міжособистісними ситуаціями, що сприяє підвищенню ефективності консультацій. Загалом, наявність високого рівня емоційного інтелекту та міжкультурної компетентності у психолога збільшує його потенціал стати більш ефективним у професійній діяльності, оскільки ці компетентності допомагають краще розуміти та взаємодіяти з емоціями та міжособистісними взаєминами клієнтів. Такий підхід сприяє покращенню результативності та якості психологічної практики в цілому.

РОЗДІЛ II.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ З МІЖКУЛЬТУРНОЮ КОМПЕТЕНТНІСТЮ

2.1. Основні етапи та характеристика вибірки дослідження

Теоретично розглянули поняття «емоційного інтелекту» і «культурного інтелекту» в множині наукових досліджень, спрямованих на аналіз цього явища. Важливість емоційного інтелекту при формуванні особистості від Дж. Майєр, П. Саловей, Д. Голуман; емоційний інтелект, як показник успішності особистості, що базується на комплексі вмінь та навичок, зокрема вмінні розрізняти та керувати емоціями по Гарднеру; некогнітивну модель емоційного інтелекту від Р. Бар-Она; а також двокомпонентну модель емоційного інтелекту, запропоновану Д.В. Люсіном і інші. Теоретичний аналіз дав змогу обрати адекватний метод емпіричного дослідження. Опитувальники емоційного інтелекту мають значні відмінності у змісті, оскільки відсутня єдина концептуалізація цього поняття. Тому для дослідження ми взяли два опитувальника емоційного інтелекту, для того щоб мати можливість дослідити ЄІ з різних поглядів.

Зважаючи на усе сказане, **мета дослідження** -теоретично аналізувати та емпірично дослідити вплив емоційного інтелекту на міжкультурну компетентність та продуктивність роботи психологів, побачити чи є закономірності між цими поняттями.

Відповідно до мети і висунутого припущення вирішувалися **такі емпіричні завдання дослідження**:

- Оцінити рівень емоційного інтелекту у студентів-психологів і практикуючих психологів за допомогою відповідних психометричних інструментів.
- Виміряти рівень міжкультурної компетентності психологів,

використовуючи адаптовану методику для оцінки культурного інтелекту.

- Зіставити результати з емоційного інтелекту та міжкультурної компетентності, щоб виявити можливі кореляції та взаємозв'язки між цими конструктами.

Етапи дослідження. Дослідження проводилося в період з жовтня 2023 року по травень 2024 року і включало 3 етапи:

Перший етап дослідження - пошуковий (жовтень 2023 - січень 2024 р.) На даному етапі проведено аналіз наукових джерел та теоретичне вивчення проблеми дослідження та основних понять, включаючи результати психологічних досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців. На основі цього аналізу розроблено емпіричне дослідження, спрямоване на вивчення емоційного інтелекту та міжкультурної компетентності психологів.

Другий етап дослідження - діагностико-аналітичний (січень 2023-лютий 2024 р.). На цьому етапі було підібрано методичний інструментарій і проведено емпіричне дослідження за допомогою сервісу Google-Форми в онлайн форматі., зібрано дані для подальшого статистичного аналізу.

Третій етап дослідження - статистична обробка та аналіз отриманих результатів (квітень 2023- травень 2024 р.). На даному етапі дослідження проводилася робота по обробці і систематизації даних, було виконано кількісний та якісний аналіз отриманих відомостей. Для цього були використані програми Excel та SPSS (Statistical Package for the Social Sciences). За допомогою SPSS зроблено статистичний аналіз даних, а саме дисперсний аналіз та кореляційний аналіз. Підсумкові дані по кожному виду опитування були зведені в таблиці і рисунки, які представлені в даній роботі.

База дослідження. Дослідницька робота здійснювалась шляхом опитування студентів спеціальності 053 Психологія на базі Одеського національного університету імені І.І. Мечникова та Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, а також

шляхом опитування окремих, самотійно працюючих, психологів. У дослідженні брали участь 84 учасника у вікових категоріях від молодше 20 років до старше 60 років, серед яких було жінок 70 (83,33%) та чоловіків 14 (16,67%). Проведення опитування відбувалося з 20 березня 2024 року по 9 квітня 2024 року (майже 3 тижня) онлайн за допомогою гуглформ. Дослідницьке опитування було розміщено в групах психологів та спільнотах у Facebook, студентських групах Telegram.

2.2. Методологічні основи дослідження.

Для дослідження рівня емоційного інтелекту і міжкультурної компетентності у психологів і студентів використовувались такі методики як:

- Методика дослідження рівня розвитку емоційного інтелекту В.В. Зарицької
- Шкала культурного інтелекту (коротка форма) (Van Dyne et al., 2008)
- Опитувальник емоційного інтелекту «ЕmІn» (Д.В.ЛЮСІН)

Методика дослідження рівня розвитку емоційного інтелекту В.В. Зарицької – це тест, що враховує результати діагностики студентів за 15 методиками. Кожна з цих методик дозволяє визначити рівень розвитку окремих аспектів емоційного інтелекту, таких як: розуміння власних емоцій, самоконтроль і саморегуляція емоцій, розуміння емоцій інших людей, використання емоцій у діяльності та спілкуванні. Тест містить запитання, які оцінюють рівень розвитку цих чотирьох ключових компонентів емоційного інтелекту. Методика включає значущі судження з різних досліджень, доповнені контекстуальними в рамках розробленої структури емоційного інтелекту та встановленими критеріями його розвитку. Кожний компонент емоційного інтелекту містив ряд показників, за якими оцінювався рівень розвитку, базуючись на відповідях на відповідні судження. Респондент повинен дати один

із чотирьох варіантів відповіді (майже завжди, часто, частково, майже ніколи) на необхідну кількість суджень, передбачених методикою, зміст якої представлено в Додаток 1. І так ми визначимо рівень розвитку кожного з чотирьох структурних компонентів емоційного інтелекту. Для визначення рівня розвитку вибраних нами здатностей, які відбивають рівень розвитку емоційного інтелекту з таблиці Додаток 2 беремо ключ. Загалом кожний респондент дає відповідь на 76 суджень. Відповідь «майже завжди» означає високий рівень і оцінюється в 4 бали, відповідь «часто» означає достатній рівень і оцінюється в 3 бали, відповідь «частково» означає середній рівень і оцінюється у 2 бали, відповідь «майже ніколи» означає низький рівень і оцінюється в 1 бал. Сформульованно все так, щоб з допомогою ключа сутність окремої здатності можна було визначити з певною точністю [16].

Шкала культурного інтелекту (коротка форма) (Van Dyne et al., 2008)

Основна мета опитувальника - оцінка здатності особи адаптуватися до різних культурних контекстів, враховуючи рівень чутливості до культурних різниць та здатність до ефективної міжкультурної комунікації. Шкала складається з невеликої кількості питань або тверджень, що оцінюються за багатошкальною системою. Типові питання (див. таблицю в Додаток 3) можуть включати оцінку здатності розуміти та поважати культурні різниці, готовність виходити за межі власної культурної зони комфорту, а також навички ефективного міжкультурного спілкування. Результати опитування надають числові показники, які дозволяють порівнювати рівні культурного інтелекту між особами або групами. Ці дані корисні для розуміння потенційних сильних сторін і слабкостей у міжкультурній взаємодії та розробки програм підвищення культурного інтелекту.

Компоненти шкали:

- **Метакогнітивний CQ** означає уміння розуміти та контролювати власний процес мислення і навчання. Це важливий аспект культурної компетентності, особливо в контексті міжкультурної взаємодії. Люди з високим рівнем метакогнітивного інтелекту можуть усвідомлювати і виражати свої культурні уявлення, а також адаптувати свої стратегії спілкування та взаємодії до вимог ситуації та культурного контексту. Наприклад, вони можуть уважно спостерігати за поведінкою та комунікативним стилем інших людей, щоб краще зрозуміти їхні мотивації та наміри (сума балів з питань 1-4).
- **Когнітивний CQ** охоплює знання про норми, практики і конвенції в різних культурах, які індивід отримує з освіти та особистого досвіду. Він відображає рівень культурних знань та розуміння особистості про культурний контекст. Включає в себе універсальні культурні концепції та відмінності, що базуються на основних потребах та включають різноманітні аспекти життя, такі як технології, економіка, соціальна взаємодія, виховання, релігія, естетика та мова.. Когнітивний інтелект співвідноситься зі структурою знань особистості та включає мотиваційний аспект. Він дозволяє людині ефективно спрямовувати свою енергію на вирішення завдань та ситуацій у реальному житті. Індивіди з високим рівнем когнітивного інтелекту можуть краще використовувати свої знання для адаптації до різних культурних середовищ і ефективно спілкуватися з представниками інших культур. (сума балів з питань 5-10)
- **Мотиваційний CQ** виявляється у здатності спрямовувати увагу та енергію на вивчення та функціонування у культурно різних ситуаціях. Це включає контроль над мисленням і поведінкою для досягнення мети. Люди з високим рівнем мотиваційного CQ активно зацікавлені в кроскультурній взаємодії та шукають шляхи досягнення культурної ефективності. Мотиваційний CQ є важливим компонентом CQ, оскільки він визначає джерело функціонування особистості в нових культурних умовах. Використовуючи поняття очікуваної

тривалості мотивації, ми виділяємо мотиваційний культурний інтелект як форму самомотивації та внутрішньої мотивації у культурних контекстах. Успішність міжкультурних контактів визначається самовпевненістю та зацікавленістю у взаємодії, що є результатом мотиваційного CQ (сума балів з питань 11-15).

- Поведінковий CQ відображає здатність виявляти відповідні вербальні і невербальні дії при взаємодії з представниками різних культур. Він включає здатність діяти «відповідно» у кроскультурних ситуаціях. У кроскультурних ситуаціях невербальна поведінка особливо важлива, оскільки вона функціонує як «безмовна мова» і передає сенс за допомогою тонких та прихованих шляхів. Поведінковий CQ може бути ключовим фактором, який спостерігачі використовують для оцінки культурної компетентності. (сума балів з питань 16-20) [29].

Опитувальник емоційного інтелекту «ЕмІн» (Д.В.Люсін).

Опитувальник базується на розумінні емоційного інтелекту як здатності розпізнавати і керувати своїми та чужими емоціями. Розуміння емоцій передбачає вміння відчувати, ідентифікувати та розуміти причини та наслідки емоцій. Керування емоціями включає здатність контролювати їхню інтенсивність, вираження та їх викликання за потребою. Ці здатності можуть бути спрямовані як на власні, так і на емоції інших людей, що робить можливим розрізнення між внутрішньоособистісним та міжособистісним емоційним інтелектом. Обидва варіанти передбачають активацію різних когнітивних процесів та навичок, імовірно, взаємопов'язаних між собою. Таким чином, у структурі емоційного інтелекту апріорно визначаються два «вимірювання», перетин яких формує чотири види емоційного інтелекту. Опитувальник складається з 46 тверджень (див. Твблицю в Додаток 4). У структурі емоційного інтелекту розрізняється міжособистісний (MEI) і внутрішньоособистісний (BEI)

аспекти. MEI включає розуміння та управління емоціями інших людей, а BEI - власних емоцій. Здатність розуміти та управляти власними і чужими емоціями вимірюється через РЕ (розуміння емоцій) і УЕ (управління емоціями). Опитувальник ЕмІн надає бали за субшкали, що відображають ці аспекти. Шкали MEI і BEI обчислюються шляхом підсумовування відповідних субшкал. Також можна використовувати інтегральний показник загального емоційного інтелекту (ЗЕІ). Важливо враховувати, що інтерпретація окремих шкал більш інформативна через їхню відносну незалежність. Розуміння чужих емоцій - сприйняття емоційного стану людини через її зовнішні прояви або інтуїтивно. Управління чужими емоціями - здатність впливати на емоційний стан інших людей, можливо, через маніпулювання. Розуміння своїх емоцій - усвідомлення та ідентифікація власних емоцій, їх причин та вербальне вираження. Управління своїми емоціями - здатність керувати своїми емоціями, викликати бажані та контролювати небажані. Контроль експресії - можливість керувати зовнішніми виявами своїх емоцій. Більш детально ключі можна подивитись в Додаток 4 [27].

2.3. Аналіз та інтерпретація даних дослідження

На першому етапі за результатом порівняльного аналізу нами було виявлено рівні прояву емоційного інтелекту (за Зарицькою) у чотирьох вікових категоріях. (див. табл.2.1).

Як свідчить дана таблиця, виразність рівнів емоційного інтелекту порівняно схоже проявляється у кожній віковій категорії, але є й статистично значущі відмінності. Шкала «Розуміння власних емоцій» найвище виражена у віковій групі від 41 до 50 років (ср.-2,68). Ця шкала вимірює здатність особи розуміти свої власні емоції і включає питання, спрямовані на оцінку особистого рівня свідомості про власні почуття, їхні причини та вплив на поведінку. Ми можемо припустити, що в цій віковій категорії люди краще розуміють свої

емоції через більший життєвий досвід. Найменше шкала «Розуміння власних емоцій» проявляється у групі респондентів вікової категорії від 20 до 31 року (ср.-2,61), та у групі респондентів вікової категорії від 51 до 70 років (ср.-2,61). Це може бути пов'язано з недостатнім життєвим досвідом у молодшій віковій групі та можливими складнощами у розумінні та вираженні емоцій через психологічні або фізіологічні зміни у старшій віковій групі. Також варто враховувати вплив воєнного стану на результати дослідження. У періоди кризи та конфлікту емоційна реакція людей може бути приглушеною або зміненою через стресові обставини та психологічний дисонанс. Але як ми можемо бачити, що тут немає статистично значимих відмінностей, тому можна говорити, що це тільки невелика тенденція.

Наступна шкала «Саморегуляція емоцій» найбільше виражена у групі респондентів віку 51-70 (ср.-3,22), що свідчить про те, що респонденти мають найбільшу здатність контролювати свої емоції та реагувати на них в адекватний спосіб. А найменше рівень саморегуляції проявляється у групах від 20 до 30 років (ср.-2,89) та от 41 до 50 років (ср.-2,88). Такий результат може вказувати на меншу здатність цих груп контролювати свої емоції та ефективно реагувати на них у порівнянні з іншими віковими категоріями.

Шкала «Розуміння емоцій інших» найбільш виражена в респондентів у групах 41-50 років (ср.-2,80), а найменш в респондентів групи 20-30 років. З цього можна зробити припущення, що люди в віковому діапазоні 41-50 років можуть мати більше досвіду і сприймати емоції інших людей краще, що робить їх більш емпатичними та здатними до ефективного міжособистісного спілкування. Щодо групи 20-30 років, люди в цьому віковому діапазоні можуть бути менше усвідомлені своїх власних емоцій або менше зосереджені на сприйнятті емоцій інших людей через інші пріоритети або фактори, що впливають на їхню увагу.

Таблиця 2.1

Порівняльна виразність усіх шкал емоційного інтелекту у віковій групі за результатами дисперсного аналізу за Зарицькою

Вік	20-30 років		31-40 років		41-50 років		51-70 років			
	Серед нє	Ст. відхи л	Серед нє	Ст. відхи л	Серед нє	Ст. відхи л	Серед нє	Ст. відхи л	F	P
Розуміння власних емоцій	2,61	0,25	2,65	0,24	2,68	0,29	2,61	0,22	0,25	0,86
Саморегуляція емоцій	2,89	0,46	2,95	0,39	2,88	0,34	3,22	0,2	1,52	0,21
Розуміння емоцій інших	2,68	0,43	2,72	0,38	2,80	0,41	2,78	0,38	0,37	0,78
Здатність використовувати емоції	2,86	0,45	3,04	0,31	2,98	0,27	3,19	0,26	2,13	0,10

Примітка: тут і далі жирним шрифтом виділено достовірні відмінності.

І остання шкала в таблиці 2.1 «Здатність використовувати емоції» найбільш виражена з невеличкою різницею в двох групах 51-70 років (ср.-3,19) та 31-40 років (ср.-3,04). Це вказує на здатність респондентів цих груп ефективно використовувати свої емоції для досягнення мети, взаємодії з іншими та вирішення проблем. Найменші ж показники в респондентів групи 20-30 років (ср.-2,86). Це може бути пов'язано з недостатнім досвідом управління емоціями, меншою зрілістю або недостатнім усвідомленням важливості використання емоцій у різних сферах життя.

Порівняльний аналіз з використанням критерія Фішера (F) показав відсутність статистично значимих відмінностей в рівні вираженості шкал емоційного інтелекту по Зарицькій.

На наступному етапі нами були виявлені та проаналізовані рівні прояву шкал культурного інтелекту (див. табл.2.2).

Таблиця 2.2

Порівняльна виразність усіх шкал культурного інтелекту у віковій групі за результатами дисперсного аналізу

Вік	20-30 років		31-40 років		41-50 років		51-70 років			
	Серед не	Ст. відхи л	Серед не	Ст. відхи л	Серед не	Ст. відхи л	Серед не	Ст. відхи л	F	P
Метакогнітивний	5,05	1,24	5,26	1,41	5,7	0,94	6,25	0,88	2,24	0,09
Когнітивний	3,46	1,17	3,91	1,12	3,84	0,89	4,43	1,3	1,55	0,21
Мотиваційний	4,75	1,43	4,74	1,43	4,82	1,14	4,94	1,3	0,05	0,98
Поведінковий	4,63	1,31	4,81	1,42	4,28	1,33	5,51	1,44	1,54	0,21

Примітка: тут і далі жирним шрифтом виділено достовірні відмінності.

Результати порівняльного аналізу також показали відсутність статистично значимих відмінностей у прояві шкал культурного інтелекту серед різних вікових категорій нашої вибірки. Загалом результати порівняльного аналізу показали, що у групі респондентів вікової категорії від 51 до 70 років усі шкали мають найвищі показники. У шкалі «Метакогнітивний CQ»- це ср.- 6,25; у шкалі «Когнітивний CQ» - це ср.- 4,43; у шкалі «Мотиваційний CQ» - это ср.- 4,94; у шкалі «Поведінковий CQЦ –це 5,51. Все це вказує на те, що репіцієнти групи 51-70 років більше за інших учасників вибірки мають здатність створювати стратегії для здобуття культурних знань (метакогнітивний компонент), мають більший рівень загальних і контекстуальних знань про культуру (когнітивний компонент). Показники мотиваційного компоненту вказують на більшу здатність та бажання індивідів фокусувати увагу та енергію на культурному контексті. А найвищі показники поведінкового компоненту свідчать про більшу здатність виконувати відповідні вербальні та невербальні дії під час спілкування з представниками різних культур відносно інших вікових груп. Найменш виражени шкали «Метакогнітивний CQ» (ср.-5,05) та «Когнітивний CQ» (ср.-3,46) в респондентів групи 20-30 років. Це свідчить про

те, що ці респонденти менше вміють створювати стратегії для набуття культурних знань та мають менш розвинені загальні і контекстуальні знання про культуру. Шкала «Мотиваційний CQ» найменш виражена в респондентів у групах 31-40 років (ср.-4,74) та у групах 20-30 років (ср.-4,74). І остання шкала Шкала «Поведінковий CQ» найменш виражена у респондентів групи 41-50 років (ср.-4,28).

На наступному етапі нашого аналізу було розглянуто рівень прояву емоційного інтелекту за методикою Д. В. Люсіна та отримані результати (див. Рис. 2.1. і Рис. 2.2). Як ми можемо побачити у таблиці що порівняльний аналіз виявив наявність статистично значимих відмінностей у таких шкалах: «Розуміння своїх емоцій_сум», «Контроль експресії», «Внутрішньоособистісний ЄІН» і «Управління емоцій».

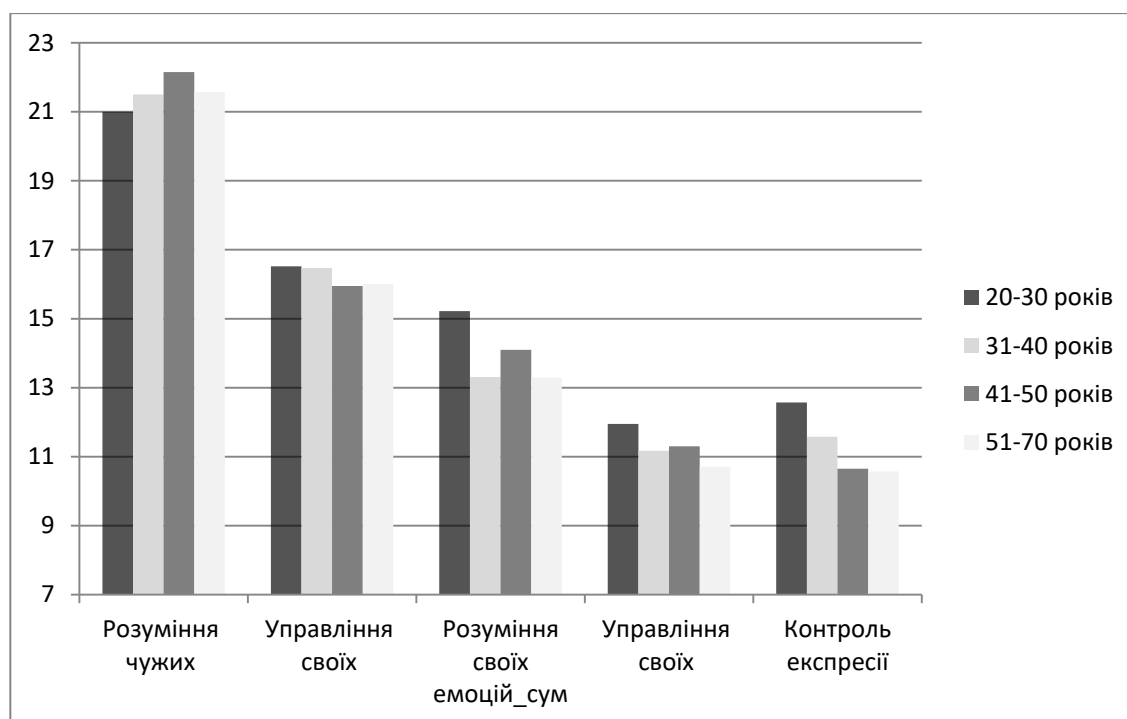

Рис. 2.1. Сравнительный анализ уровней эмоционального интеллекта в различных возрастных категориях (Додаток табл.2.3.3)

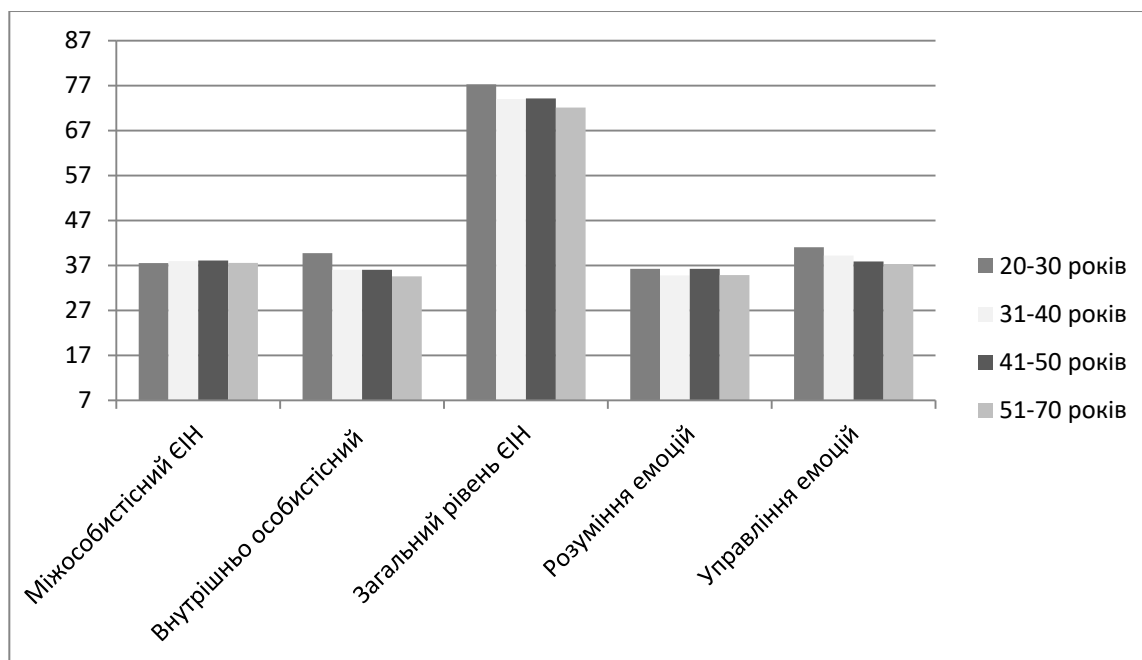

Рис. 2.2. Сравнительный анализ уровней эмоционального интеллекта в различных возрастных категориях (Додаток табл.2.3.3)

Шкала «Розуміння своїх емоцій_сум» найвище виражена у віковій групі від 20 до 30 років (ср.-15,24; $p \leq 0,05$) та найменше віковій групі від 51 до 70 років (ср.-13,29; $p \leq 0,05$). Цікаво що ця тенденція з найбільш високими показниками у респондентів групи 20-30 років і найменшими показниками в групі від 51 до 70 років продовжується у всіх шкалах з наявністю статистично значимих відмінностей. «Контроль експресії» - (ср.-12,57 у г. 20-30 років; 10,57 у г. 51-70 років.; $p \leq 0,04$). «Внутрішньоособистісний ЄІН» - (ср.-39,76 у г. 20-30 років; 37,57 у г. 51-70 років.; $p \leq 0,01$). «Управління емоцій» - (ср.-41,05 у г. 20-30 років; 37,29 у г. 51-70 років.; $p \leq 0,05$). З цього можна зробити висновок, що у групі респондентів у віці від 20 до 30 років спостерігається більш виражена здатність до усвідомлення своїх емоцій: їх визнання та ідентифікація, розуміння причин їх виникнення, здатність до вербального опису, контролю зовнішніх проявів своїх емоцій, розуміння та управління власними емоціями, а також здатність до управління власними та емоціями інших. При цьому в групі від 51 до 70 років ми можемо бачити протилежні тенденції. Це може пояснюватися

більшою гнучкістю та пристосовуваністю молодшого покоління до нових ситуацій та викликів, які вони зустрічають у своєму житті. На відміну від цього, у групі респондентів віком від 51 до 70 років можна спостерігати меншу здатність до усвідомлення та контролю емоцій, що може бути пов'язане зі зростанням стабільності та відповідальності, а також меншою схильністю до змін серед старшого покоління.

Таблиця 2.4

Порівняльна виразність усіх шкал емоційного інтелекту по статі за результатами дисперсного аналізу за Зарицькою

Вік	Жіноча		Чоловіча			
	Серед не	Ст. відхил	Середне	Ст. відхил	F	P
Розуміння власних емоцій	2,66	0,26	2,54	0,11	1,5	0,23
Саморегуляція емоцій	2,97	0,37	2,74	0,46	2,52	0,86
Розуміння емоцій інших	2,75	0,39	2,55	0,39	1,14	0,32
Здатність використовуват и емоції	3,04	0,33	2,62	0,31	6,02	0,004

Примітка: тут і далі жирним шрифтом виділено достовірні відмінності.

На другому етапі аналізу та інтерпретації даних нами було розглянуто рівень прояву шкал емоційного та культурного інтелекту залежно від статі та результати представлені в таблицях (Таблиця 2.4-6). Результати аналізу емоційного інтелекту по Зарицькій показують, що загалом прояви емоційного інтелекту має вищий рівень групи жінок. (Таблиця 2.4) Шкала «Розуміння власних емоцій» - (ср.-2,66 у жінок; 2,54 у чоловік.). Що вказує на здатність жінок усвідомлювати та ідентифікувати власні емоції краще за чоловіків, розуміти причини емоцій та виражати словами. Шкала «Саморегуляція емоцій» - (ср.-2,97 у жінок; 2,74 у чоловік.), яка вказує на здатність жінок контролювати

свої емоційні реакції, реагувати на них адекватно та ефективно. Шкала «Розуміння емоцій інших» - (ср.-2,75 у жінок; 2,55 у чолов.), що вказує на здатність у жінок сприймати та розуміти емоційні стани інших людей трохи краще. Це і відчувати емоції, які переживають інші, і розпізнавати їх на основі зовнішніх проявів (міміка, тон голосу, жестикуляція) та враховувати контекст. Шкала «Здатність використовувати емоції» - (ср.-2,75 у жінок; 2,55 у чолов. $p \leq 0,004$). Це означає, що жінки вміють чуть краще відтворювати, регулювати та використовувати емоції як інструмент для досягнення своїх цілей, для вирішення конфліктів та покращення взаємин з іншими людьми. Також як ми бачимо у шкалі «Здатність використовувати емоцій» є одна статистична значима відмінність. Це говорити про те, що жінки статистично значуще більш здатні використовувати свої емоції ніж чоловіки.

Таблиця 2.5

Порівняльна виразність усіх шкал культурного інтелекту по статі за результатами дисперсного аналізу

Стать	Жіноча		Чоловіча			
	Середнє	Ст. відхил	Середнє	Ст. відхил	F	P
Метакогнітивний	5,44	1,28	5,0	1,13	0,48	0,62
Когнітивний	3,91	1,10	3,25	0,75	3,39	0,04
Мотиваційний	4,86	1,33	4,03	1,25	1,44	0,24
Поведінковий	4,76	1,37	4,35	1,54	1,07	0,35

Примітка: тут і далі жирним шрифтом виділено достовірні відмінності.

Далі ми аналізуємо прояв шкал культурного інтелекту серед чоловіків і жінок нашої вибірки (див. Табл. 2.5), і бачимо що в групи жінок рівень культурного інтелекту вищий. «Метакогнітивний» компонент (ср.- 5,44 у жінок; 5,0 у чолов.). «Когнітивний» компонент (ср.- 3,91 у жінок; 3,25 у

чолов.). «Мотиваційний» компонент (ср.- 4,86 у жінок; 4,03 у чолов.). І «Поведінковий» компонент (ср.- 4,76 у жінок; 4,35 у чолов. $p \leq 0,04$). Результати порівняльного аналізу також показали присутність в шкалі когнітивного компоненту статистично значиму відмінність у прояві шкал культурного інтелекту серед жінок і чоловіків. Це означає що респонденти-жінки більш статистично значуще вміють створювати стратегії для набуття культурних знань.

На наступному етапі нашого аналізу було розглянуто рівень прояву емоційного інтелекту серед жінок та чоловіків за методикою Д. В. Люсіна та отримані результати (див. Рис. 2.1-2 і Додаток 6).

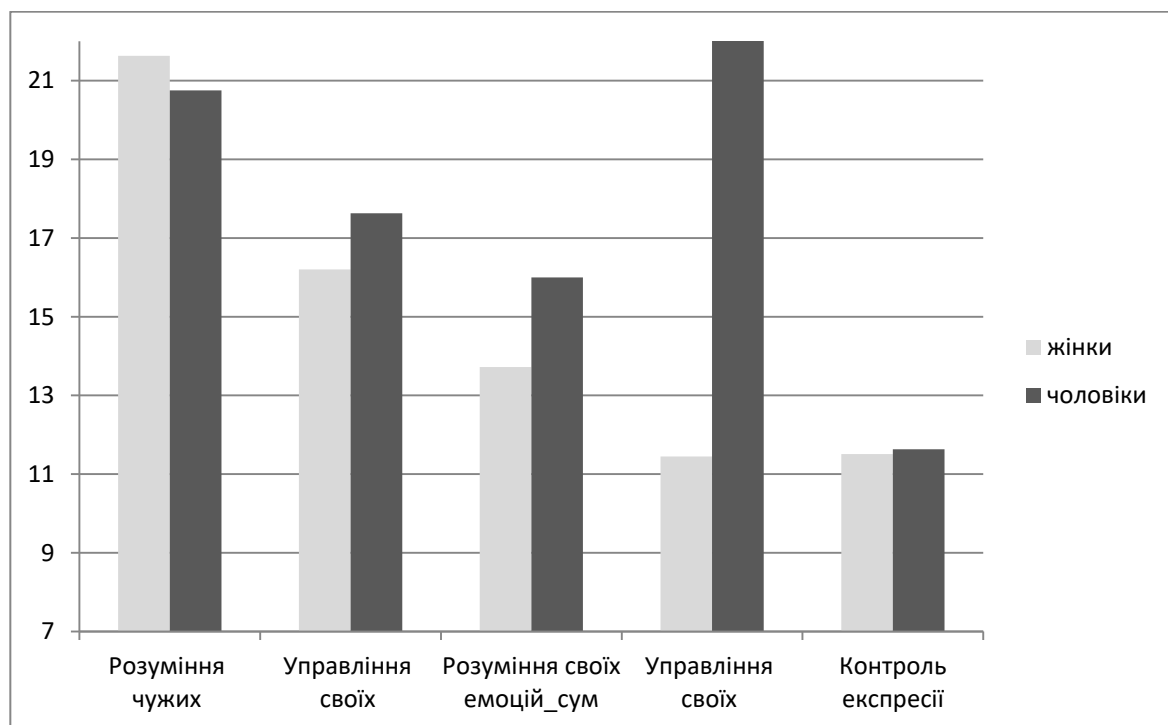

Рис. 2.3. Сравнительный анализ уровней эмоционального интеллекта по гендерным группам

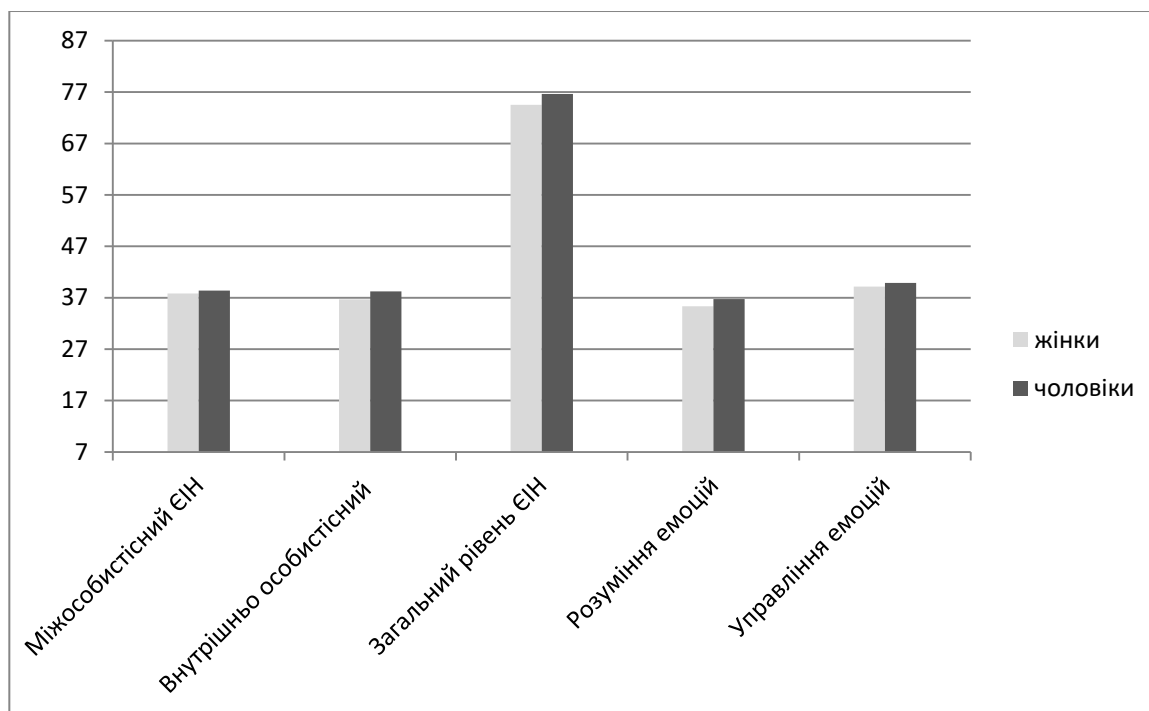

Рис. 2.4. Сравнительный анализ уровней эмоционального интеллекта по гендерным группам

Як ми можемо побачити у таблиці порівняльний аналіз виявив наявність статистично значимої відмінності тільки у шкалі «Розуміння своїх емоцій_сум». Шкала «Розуміння своїх емоцій_сум» найвище виражена у чоловіків (ср.- 16,00 у чол.; $p \leq 0,03$) та найменше у виражена жінок (ср.-13,72; $p \leq 0,03$). Цікаво що ця тенденція з найбільш високими показниками у респондентів групи чоловіки і найменшими показниками в групі жінки продовжується у більшості шкал. «Управління чужими емоціями» - (ср.-16,20 у жінок; 17,63 у чол.). «Контроль експресії» - (ср.-11,51 у жінок; 11,63 у чол.). «Міжособистісний ЄІН» - (ср.- 37,83 у жінок; 38,38 у чол.). «Внутрішньоособистісний ЄІН» - (ср.-36,68 у жінок; 38,25 у чол.). «Загальний рівень ЄІН» - (ср.-74,51 у жінок; 76,63 у чол.). «Розуміння емоцій» - (ср.-35,35 у жінок; 36,75 у чол.). «Управління емоцій» - (ср.-39,16 у жінок; 39,88 у чол.). В жінок високі показник тільки в 2х шкалах «Розуміння чужих емоцій» - (ср.-21,63 у жінок; 20,75 у чол.) і «Управління своїх емоцій» - (ср.-11,45 у жінок; 10,63 у чол.)

На третьому етапі було розглянуто рівень прояву шкал емоційного та культурного інтелекту залежно від категорії (студенти психологи, практикуючі психологи та студенти психологи, які практикують), результати представлені в таблицях (Таблиця 2.7-9). Результати аналізу емоційного інтелекту (див. Табл. 2.7) по Зарицькій показують, що загалом явної виразності проявів емоційного інтелекту в категоріях не має.

Таблиця 2.7

Порівняльна виразність усіх шкал емоційного інтелекту по категоріям за результатами дисперсного аналізу за Зарицькою

Категорії	Студент психолог		Практикуючий психолог		Студент практикуючий		F	P
	Середнє	Ст. відхил	Середнє	Ст. відхил	Середнє	Ст. відхил		
Розуміння власних емоцій	2,69	0,28	2,61	0,19	2,64	0,28	0,60	0,55
Саморегуляція емоцій	2,86	0,39	3,03	0,38	2,93	0,40	1,26	0,29
Розуміння емоцій інших	2,73	0,38	2,60	0,38	2,88	0,37	3,68	0,03
Здатність використовувати емоції	2,97	0,41	3,01	0,26	3,00	0,37	0,9	0,92

Примітка: тут і далі жирним шрифтом виділено достовірні відмінності.

Шкала «Розуміння власних емоцій» - (ср.-2,69 у студентів психологів; 2,61 у практикуючий психологів; 2,64 у студентів практикуючих.). Що вказує на здатність студентів психологів усвідомлювати та ідентифікувати власні емоції краще ніж 2 інші категорії. Шкала «Саморегуляція емоцій» - (ср.-2,86 у студентів психологів; 3,03 у практикуючий психологів; 2,93 у студентів практикуючих.), яка вказує на здатність практикуючих психологів контролювати свої емоційні реакції, реагувати на них адекватніше та ефективніше. Шкала «Розуміння емоцій інших» - (ср.-2,73 у студентів психологів; 2,60 у практикуючий психологів; 2,88 у студентів практикуючих,

$p \leq 0,03$), що вказує на здатність у студентів практикуючих сприймати та розуміти емоційні стани інших людей трохи краще. Це і відчувати емоції, які переживають інші, і розпізнавати їх на основі зовнішніх проявів (міміка, тон голосу, жестикуляція) та враховувати контекст. Також як ми бачимо у шкалі «Розуміння емоцій інших» є одна статистична значима відмінність. Це говорить про те, що студентів практикуючі статистично значуще більш здатні розуміти емоції інших. Шкала «Здатність використовувати емоції» - (ср.-2,97 у студентів психологів; 3,01 у практикуючий психологів; 3,00 у студентів практикуючих). Це означає, що практикуючі психологи вміють чуть краще відтворювати, регулювати та використовувати емоції як інструмент для досягнення своїх цілей, для вирішення конфліктів та покращення взаємин з іншими людьми.

На наступному етапі нами були виявлені та проаналізовані рівні прояву шкал культурного інтелекту залежно від категорії (студенти психологи, практикуючі психологи та студенти психологи, які практикують) (див. табл.2.3.8). Результати порівняльного аналізу з використанням критерія Фішера (F) показали наявність статистично значимих відмінностей у прояві шкал культурного інтелекту серед категорій нашої вибірки.

Статистично значимі відмінності ми можемо бачити у шкалі «Метакогнітивний CQ»- (ср.-4,85 у студентів психологів; 5,91 у практикуючий психологів; 5,41 у студентів практикуючих, $p \leq 0,01$) і у шкалі «Когнітивний CQ» - (ср.-3,33 у студентів психологів; 4,13 у практикуючий психологів; 4,01 у студентів практикуючих, $p \leq 0,01$). Це говорити про те, що у практикуючий психологів статистично значуще більш розвинений метакогнітивний і когнітивний компонент і вони глибше володіють загальними та контекстними знаннями про культуру можуть вибудовувати стратегії для набуття культурного знання.

Таблиця 2.8

Порівняльна виразність усіх шкал культурного інтелекту по категоріям за результатами дисперсного аналізу

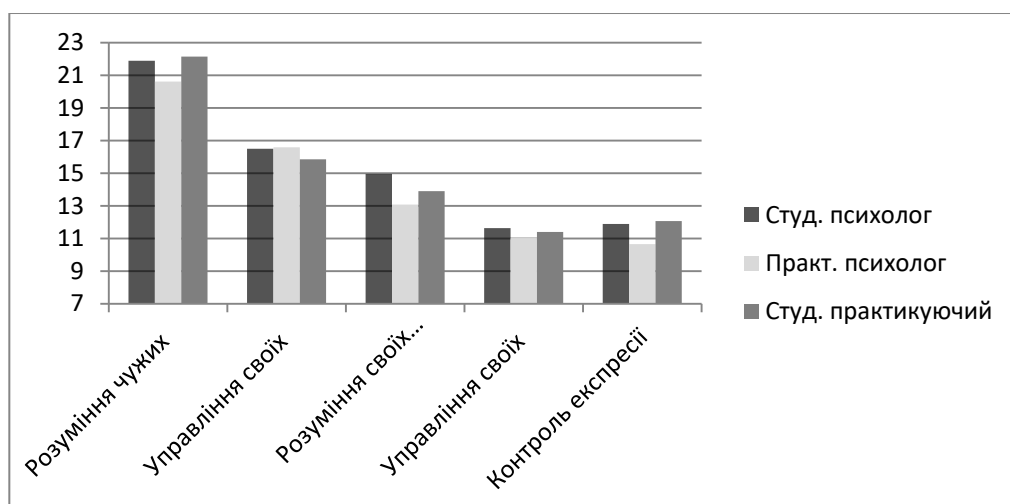
Категорії	Студент психолог		Практикуючий психолог		Студент практикуючий		F	P
	Середнє	Ст. відхил	Середнє	Ст. відхил	Середнє	Ст. відхил		
Метакогнітивний	4,85	1,17	5,91	1,21	5,41	1,21	5,57	0,01
Когнітивний	3,33	1,13	4,13	1,15	4,01	0,87	4,65	0,01
Мотиваційний	4,49	1,39	4,84	1,24	5,01	1,37	1,07	0,35
Поведінковий	4,76	1,55	4,86	1,30	4,47	1,31	0,58	0,56

Примітка: тут і далі жирним шрифтом виділено достовірні відмінності.

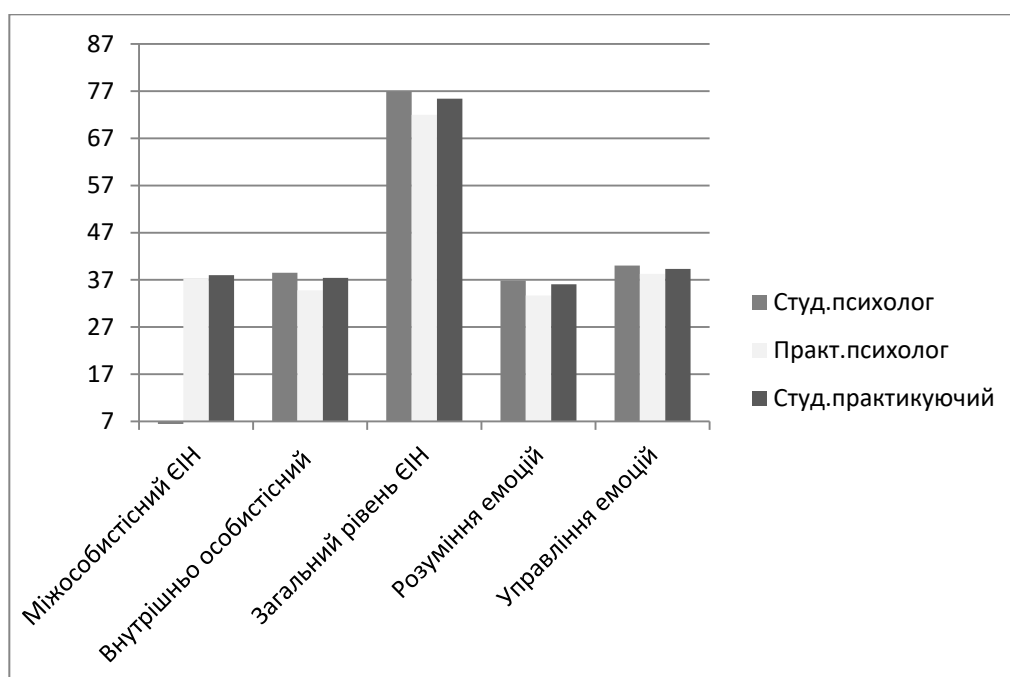
У шкалі «Мотиваційний CQ» найбільший показник у студентів практикуючих (ср.-4,49 у студентів психологів; 4,84 у практикуючий психологів; 5,01 у студентів практикуючих). Ми можемо казати, що здатність і бажання у студентів практикуючих звертати увагу та енергію на культурний контекст. У шкалі поведінкового компоненту найбільший показник у практикуючих психологів і найменше у студента практикуючого(4,86 у практикуючий психологів; 4,47 у студентів практикуючих).

На наступному етапі нашого аналізу було розглянуто рівень прояву емоційного інтелекту за методикою Д. В. Люсіна та отримані результати (див. Рис. 2.5-2.6 і Додаток 7).

Як ми можемо побачити у таблиці порівняльний аналіз з використанням критерія Фішера (F) виявив наявність статистично значимих відмінностей у таких шкалах: «Розуміння своїх емоцій_сум», «Контроль експресії», «Внутрішньоособистісний ЄІН», «Загальний рівень ЄІН» і «Розуміння емоцій». Шкала «Розуміння своїх емоцій_сум» найвище виражена у студента психолога (ср.-14,96; $p \leq 0,02$) та найменше у практикуючого психолога (ср.-13,07; $p \leq 0,02$).

Мал. 2.5. Сравнительный анализ уровней выраженности эмоционального интеллекта в группах практикующих психологов и студентов

Мал. 2.6. Сравнительный анализ уровней выраженности эмоционального интеллекта в группах практикующих психологов и студентов

Цікаво що ця тенденція з найбільш високими показниками у респондентів групи студентів психологів і найменшими показниками в групі у практикуючого психолога продовжується у всіх шкалах з наявністю статистично значимих відмінностей крім шкали «Контроль експресії». В цій

шкалі ми бачимо більш високі показники в студентів практикуючих - (ср.-12,07; $p \leq 0,04$), а найменші показники в практикуючих психологів (ср.-10,66; $p \leq 0,04$).

2.4. Взаємозв'язок шкал міжкультурного та шкал емоційного інтелекту в групах практикуючих психологів та студентів психології

Після опису порівняльного аналізу виразності всіх досліджуваних шкал за всіма групами на четвертому етапі нашого емпіричного дослідження, виконуючи третє завдання квалікаційної роботи, було проведено кореляційний аналіз із застосуванням коефіцієнта кореляції Пірсона. За результатами виявлення взаємозв'язку між шкалами емоційного інтелекту та шкал міжкультурного інтелекту в групі практикуючих психологів та працюючих студентів було отримано результати (див. на Рис. 2.7).

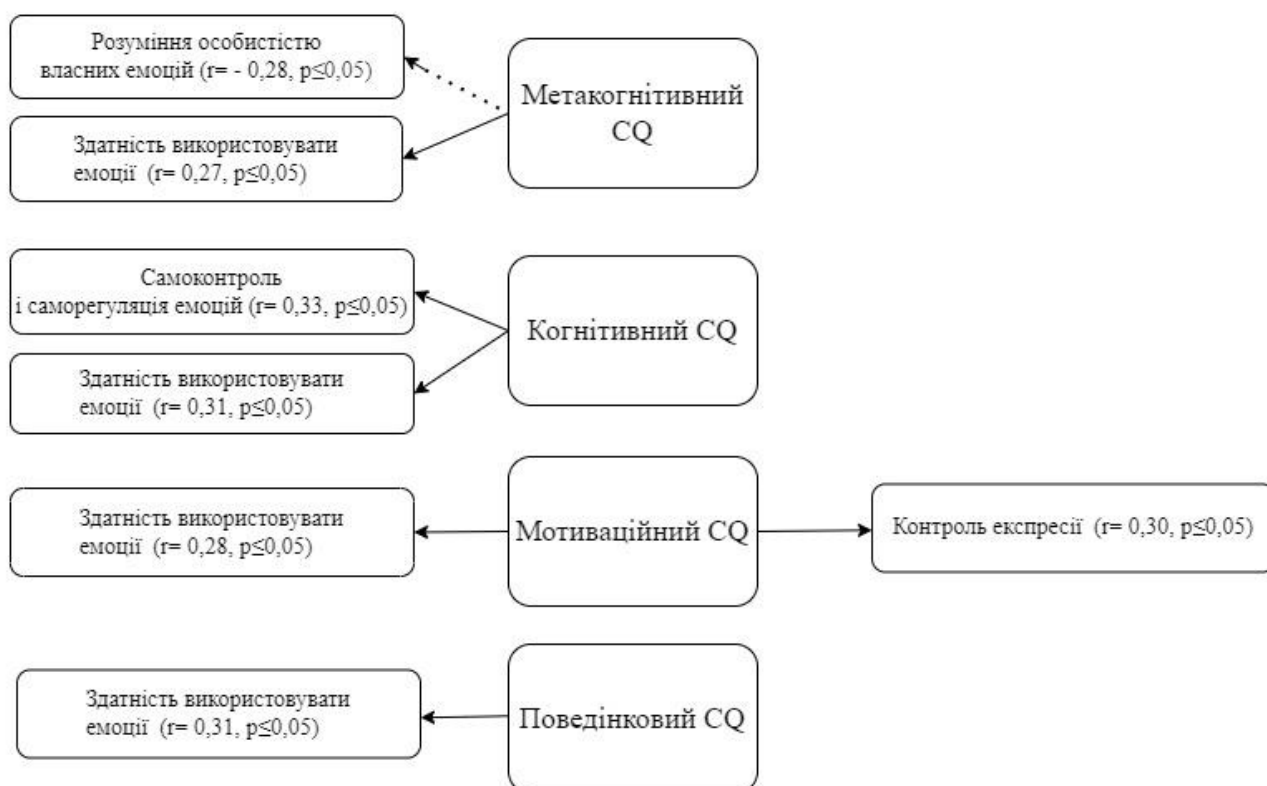

Рис. 2.7 Взаємозв'язок між шкалами міжкультурного інтелекту та емоційного інтелекту в групі практикуючих психологів та працюючих студентів

За результатами кореляційного аналізу ми отримали наступні кореляційні зв'язки. У групі практикуючих психологів та студентів практикуючих психологію ми бачимо, що шкала міжкультурного інтелекту «Метакогнітивного CQ» негативно корилує зі шкалою емоційного інтелекту «Розуміння особистістю власних почуттів» ($r = -0,28$, $p = 0,036$). Даний взаємозв'язок свідчить про те, що в групі практикуючих психологів та студентів, які практикують, чим вище розуміння власних емоцій, тим нижчими будуть показники метакогнітивного компонента культурного інтелекту. Це означає, що чим вище розуміння власних емоцій тим слабше проявлятиметься метакогнітивна здатність розуміння чужої культури, усвідомлення традицій чи норм чужої культури. Існує також слабка позитивна кореляція між шкалою культурного інтелекту «Метакогнітивний CQ» та шкалою емоційного інтелекту за Зарицькою «Здатність використовувати емоції» ($r = 0,27$, $p = 0,044$). Тут можемо говорити про те, що особи з вищим рівнем метакогнітивного культурного інтелекту, як правило, також мають тенденцію мати більш розвинені навички використання емоцій для взаємодії та адаптації в культурному середовищі.

Далі можемо казати про те, що існує помірна позитивна кореляція між шкалою культурного інтелекту «Когнітивний CQ» та шкалою емоційного інтелекту за методикою Зарицької «Самоконтроль і саморегуляція емоцій» ($r = 0,33$, $p = 0,012$). «Когнітивний CQ» охоплює індивідуальне знання про норми, механізми та звичаї інших культур. Він допомагає відокремлювати інформацію з широкого спектру відмінностей між культурами. Створює основу для прийняття рішень та швидкого реагування у ситуаціях міжкультурної взаємодії. Таким чином особи з вищим рівнем когнітивного культурного інтелекту, в середньому, можуть мати схильність до більш розвиненого контролю та регуляції своїх емоцій. При цьому р-значення дорівнює 0,012, що менше

стандартного рівня значущості 0,05, що свідчить про статистично значущий зв'язок між цими двома змінними.

Друга кореляція шкали культурного інтелекту «Когнітивний CQ» зі шкалою емоційного інтелекту за методикою Зарицької, яка оцінює здатність використовувати емоції ($r = 0,31$, $p = 0,022$). Здатність використовувати емоції є важливим елементом емоційного інтелекту, який визначає, наскільки успішно людина впорається з емоційними викликами у своєму житті. Ця здатність може включати в себе вміння виражати свої емоції чи стримувати їх у відповідних ситуаціях, розпізнавати емоції в інших людях, використовувати емоції для підтримки міжособистісних відносин, а також вміння керувати стресом та вирішувати конфлікти. Таким чином у осіб з більшою здатністю використовувати емоції в їхній діяльності та спілкуванні, в середньому, може бути вищий рівень когнітивного культурного інтелекту. Тут ми теж можемо казати про статистично значущий зв'язок між цими двома змінними.

Далі в нас кореляція шкали культурного інтелекту «Мотиваційний CQ» зі шкалою емоційного інтелекту за методикою Зарицької «Здатність використовувати емоції» ($r = 0,28$, $p = 0,036$). «Мотиваційний CQ» виявляє здатність особи до направлення уваги та енергії на вивчення та функціонування в ситуаціях, що відрізняються культурно. Згідно з теорією мотивації, образ діяльності спрямований на виконання завдання і включає два елементи: очікування успішного виконання і передбачення результату, пов'язаного з виконанням цього завдання. Особа з високим рівнем «Мотиваційного CQ» активно займається вирішенням ситуацій кроскультурної взаємодії і визначає шляхи кроскультурної ефективності. Ця позитивна кореляція свідчить про те, що особи з вищим рівнем мотиваційного культурного інтелекту, в середньому, також можуть мати більшу здатність використовувати емоції у

своїй діяльності та спілкуванні. Значення $p=0,036$ підтверджує статистичну значущість цієї залежності на рівні достовірності 0,05.

Далі в нас кореляція шкали культурного інтелекту «Поведінковий CQ» і шкали емоційного інтелекту «здатність використовувати емоції» за методикою Зарицької ($r = 0,31$, $p = 0,020$). Це означає, що особи з вищим рівнем культурного інтелекту у плані поведінки, в середньому, мають більш виражену здатність до емоційного інтелекту, зокрема у вмінні використовувати емоції. Така кореляція може вказувати на те, що люди з більш розвиненим культурним інтелектом мають схильність до більш глибокого розуміння своїх емоцій та емоцій інших людей, що допомагає їм ефективно адаптуватися до різноманітних культурних контекстів і взаємодіяти з представниками різних культур.

І останя кореляція в групі практикуючих психологів та студентів практикуючих психологію між шкалою культурного інтелекту «Мотиваційний CQ» і шкалою емоційного інтелекту по опитувальнику ЕмІн Д.В Люсіна «Контроль експресії» ($r= 0,30$, $p\leq 0,05$). Існує позитивна кореляція між шкалою культурного інтелекту «Мотиваційний CQ» та шкалою емоційного інтелекту, вимірюваною за допомогою опитувальника ЕмІн Д.В Люсіна «Контроль експресії» ($r = 0,30$, $p = 0,025$). Це означає, що особи з більш високим рівнем мотиваційного культурного інтелекту, в середньому, мають більш розвинений емоційний інтелект, зокрема у здатності контролювати вираз своїх емоцій. Така позитивна кореляція може свідчити про те, що особи, які виявляють високий інтерес до культурних взаємовідносин та мають мотивацію для активної участі у міжкультурному спілкуванні, також виявляють більшу емоційну гнучкість та адаптивність у виразі своїх почуттів.

Кореляційний аналіз між шкалами міжкультурного інтелекту та емоційного інтелекту у другій групі студентів-психологів виявив також наявність декількох кореляційних взаємозв'язків, а саме див. Рис. 2.8.

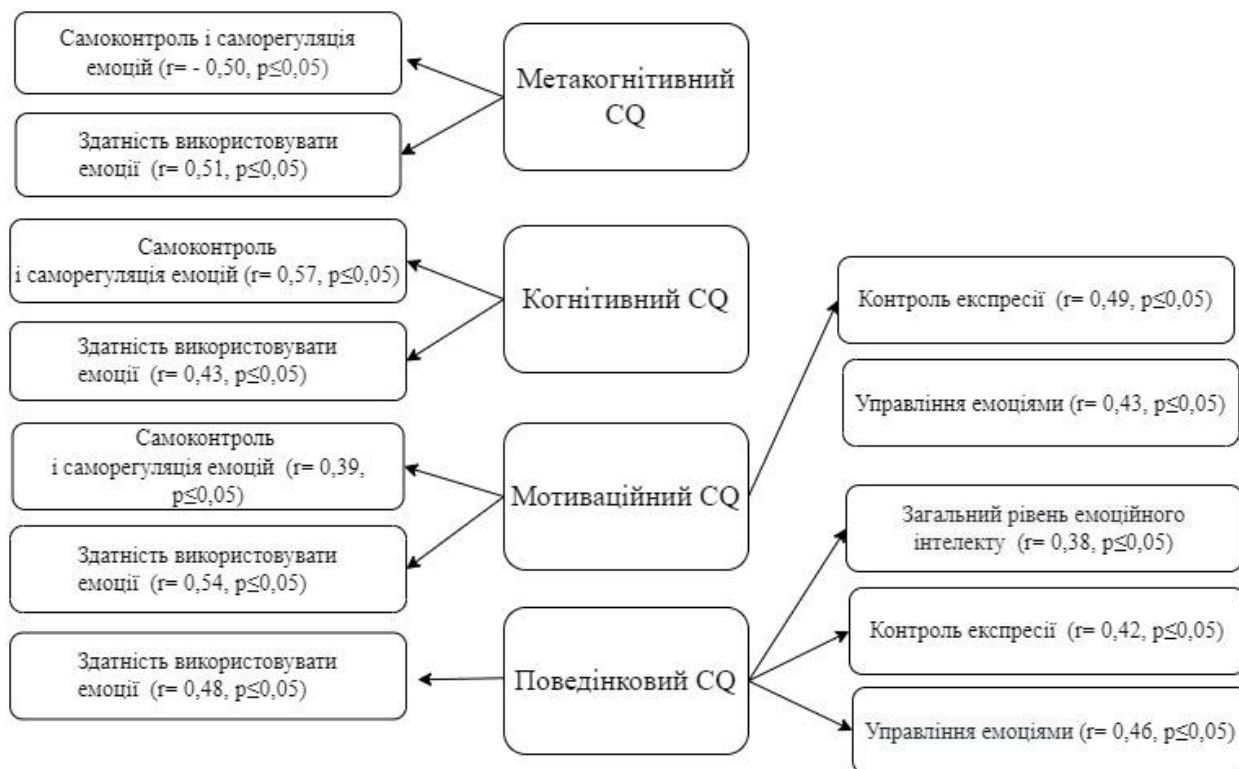

Рис. 2.8 Взаємозв'язок між шкалами міжкультурного інтелекту та емоційного інтелекту в групі «Студентів психологів»

В данній групі ми бачимо більш кореляційних зв'язків між шкалами міжкультурного інтелекту і емоційного інтелекту виміряною за допомогою опитувальника ЕмІн Д.В Люсіна. Існує сильна позитивна кореляція між шкалою міжкультурного інтелекту «Мотиваційний CQ» і шкалою емоційного інтелекту «Контроль експресії» ($r = 0,49$, $p = 0,009$). Це означає, що особи з вищим рівнем мотиваційного культурного інтелекту, в середньому, мають більш розвинуті навички контролю емоційного виразу. Така сильна позитивна кореляція може свідчити про те, що особи, які мають сильну мотивацію для активного участі в

міжкультурному спілкуванні і виявляють високий інтерес до культурних аспектів, також проявляють більшу здатність контролювати свої емоції та адаптуватися до різних міжкультурних ситуацій.

Друга кореляція між шкалою міжкультурного інтелекту «Мотиваційний CQ» і із шкалою емоційного інтелекту за опитувальником ЕмІн Д.В Люсіна «Управління емоціями» ($r = 0,43$, $p = 0,024$). Кореляція помірно позитивна між шкалою «Мотиваційний CQ» і шкалою «Управління емоціями» ($r = 0,43$, $p = 0,024$). Це означає, що особи з більш вираженим мотиваційним культурним інтелектом, в середньому, також демонструють певний рівень емоційного інтелекту, який виражається у вмінні ефективно управляти власними емоціями. Така кореляція може свідчити про те, що особи, які проявляють великий інтерес до міжкультурного спілкування і мають мотивацію до вивчення та адаптації до різноманітних культур, також виявляють більшу здатність до емоційного саморегулювання та управління своїми емоціями у міжкультурних ситуаціях.

Далі ми переходимо до «Поведінковий CQ» і розглядаємо спочатку кореляцію із шкалою емоційного інтелекту за опитувальником ЕмІн Д.В Люсіна «Контроль експресії» ($r = 0,42$, $p = 0,025$). Це свідчить про те, що особи з вищим рівнем міжкультурного інтелекту, які виявляють високий рівень адаптивності та здатність до ефективної взаємодії в різних культурних середовищах, також мають розвинутий контроль над власною емоційною експресією. Це може вказувати на те, що вміння адаптуватися до культурних різниць і керувати власними емоціями взаємопов'язані та важливі для успішної міжкультурної взаємодії.

Друга кореляція між шкалою міжкультурного інтелекту «Поведінковий CQ» і шкалою емоційного інтелекту за опитувальником ЕмІн Д.В Люсіна «Загальний рівень емоційного інтелекту» ($r = 0,38$, $p = 0,044$). Це свідчить про

те, що особи з вищим рівнем міжкультурного інтелекту, які проявляють високий рівень адаптивності та здатність до ефективної взаємодії в різних культурних середовищах, також можуть мати розвинутий загальний рівень емоційного інтелекту. Це може свідчити про те, що вміння адаптуватися до культурних різниць може бути пов'язане з високим рівнем розуміння, вираження та керування власними емоціями. Такий результат вказує на те, що люди, які мають сильніший контроль над власними емоціями, можуть бути більш успішними у міжкультурній взаємодії, оскільки вони здатні краще розуміти й адаптуватися до емоційних виявів інших культур.

Третя кореляція між шкалою міжкультурного інтелекту «Поведінковий CQ» із шкалою емоційного інтелекту за опитувальником ЕмІн Д.В Люсіна «Управління емоціями» ($r = 0,46$, $p = 0,015$). Це означає, що особи з вищим рівнем міжкультурного інтелекту, які проявляють високий рівень адаптивності та здатність до ефективної взаємодії в різних культурних середовищах, також мають розвинуті навички управління своїми емоціями. Здатність керувати власними емоціями може бути важливою складовою успішної міжкультурної комунікації. Такий результат підтверджує важливість емоційної компетентності в контексті міжкультурних взаємодій.

Далі ми переходимо до кореляцій міжкультурного інтелекту із шкалою емоційного інтелекту за опитувальником Зарицької. І перший взаємозв'язок що ми бачимо це кореляція між «Метакогнітивним CQ» і «Самоконтроль і саморегуляція емоцій» ($r = 0,50$, $p = 0,007$). Кореляція є висока позитивна. Це свідчить про те, що особи з вищим рівнем міжкультурного метакогнітивного інтелекту також мають вищий рівень здатності до самоконтролю та саморегуляції своїх емоцій. Така зв'язок може вказувати на те, що здатність адаптуватися до культурних різниць часто супроводжується здатністю до

ефективного управління власним емоційним станом, що є важливим аспектом успішної міжкультурної взаємодії.

Друга висока позитивна кореляція є між шкалою міжкультурного інтелекту «Метакогнітивний CQ» і шкалою емоційного інтелекту «Здатність використовувати емоції» ($r = 0,51$, $p = 0,006$). Це означає, що особи з вищим рівнем міжкультурного метакогнітивного інтелекту також мають більш розвинені навички використання емоцій у власній діяльності та спілкуванні. Такий зв'язок може свідчити про те, що здатність адаптуватися до культурних різниць часто супроводжується вмінням ефективно використовувати емоції для досягнення поставлених цілей та успішної міжкультурної взаємодії.

Існує також значна позитивна кореляція між шкалою міжкультурного інтелекту «Когнітивний CQ» і шкалою емоційного інтелекту «Самоконтроль і саморегуляція емоцій» ($r = 0,57$, $p = 0,002$). Це свідчить про те, що особи з вищим рівнем міжкультурного когнітивного інтелекту також виявляють більш виражені навички контролю та саморегуляції своїх емоцій. Цей результат підтверджує важливість розумових процесів у співвідношенні з емоційною компетентністю в міжкультурних ситуаціях.

Наступна помірна позитивна кореляція між шкалою міжкультурного «Когнітивний CQ» і шкалою емоційного інтелекту «Здатність використовувати емоції» ($r = 0,43$, $p = 0,022$). Це означає, що особи з вищим рівнем когнітивного культурного інтелекту, які проявляють більшу освіченість та розуміння в міжкультурних ситуаціях, також виявляють більшу здатність ефективно використовувати свої емоції. Це може вказувати на те, що вміння адаптуватися до культурних різниць може бути пов'язане з підвищеною емоційною гнучкістю та емоційною інтелігентністю.

Помірна позитивна кореляція між шкалою міжкультурного інтелекту «Мотиваційний CQ» і шкалою емоційного інтелекту «Самоконтроль і саморегуляція емоцій» ($r = 0,39, p \leq 0,040$). Це означає, що особи з вищим рівнем мотиваційного культурного інтелекту, які виявляють більше зацікавлення та наполегливості у вивченні та розумінні різних культур, також демонструють більшу здатність до контролю та регуляції своїх емоцій. Це може вказувати на те, що внутрішня мотивація для культурного навчання та взаєморозуміння може сприяти розвитку емоційної самосвідомості та контролю.

Друга кореляція між шкалою міжкультурного інтелекту «Мотиваційний CQ» і шкалою емоційного інтелекту «Здатність використовувати емоції» ($r = 0,54, p = 0,003$) - значно позитивна. Ми можемо сказати, що особи з вищим рівнем мотиваційного культурного інтелекту, які виявляють більше зацікавлення та наполегливості у вивченні та розумінні різних культур, також демонструють більшу здатність до ефективного використання своїх емоцій. Це може свідчити про те, що внутрішня мотивація для міжкультурного навчання та взаєморозуміння сприяє розвитку навичок емоційного інтелекту, що є важливим аспектом успішної взаємодії в різних культурних середовищах.

І остання кореляція, яку ми розглянули в групі студентів-психологів – це кореляція між шкалою культурного інтелекту «Поведінковий CQ» і шкалою емоційного інтелекту «Здатність використовувати емоції». Ця кореляція помірно позитивна ($r = 0,48, p = 0,10$). Це означає, що існує тенденція до позитивного взаємозв'язку між рівнем міжкультурного інтелекту, який виражається в поведінці в культурному контексті, і здатністю особистості до ефективного використання своїх емоцій. Хоча ця кореляція не досягає статистичної значущості на рівні значимості 0,05, вона все ще вказує на можливий зв'язок між цими двома конструктами.

Висновки до II розділу

Емоційний інтелект (EI) є важливою складовою професійної діяльності психологів, оскільки він включає здатність розпізнавати, розуміти та керувати своїми власними емоціями та емоціями інших людей. У сучасному глобалізованому світі психологи часто стикаються з клієнтами з різних культур, що потребує високого рівня міжкультурної компетентності. Враховуючи це, дослідження взаємозв'язку між EI, міжкультурною компетентністю та продуктивністю психологів є актуальним і має практичне значення.

2.1 У роботі застосовувалися 3 опитувальники. 2 опитувальника на вимір емоційного інтелекту: методика дослідження емоційного інтелекту особистості Зарицької та опитувальник Емін Д.В. Люсіна. Також у роботі була використана Шкала культурного інтелекту (коротка форма) (Van Dyne et al., 2008).

Гіпотеза даної роботи була про те, що емоційний інтелект може розвиватися з роками професійного досвіду. Тому учасниками дослідження були 3 групи респондентів: студенти психологи, практикуючі психологи та студенти, які вже практикують психологію.

Завдання дослідження були емпірично дослідити емоційний інтелект психологів та його роль у їхній міжкультурній компетентності та продуктивності.

2.2. Було проведено порівняльний аналіз показників емоційного і культурного інтелекту у групах таких як вікові групи, групи за статтю і групи за категоріями студенти психологи, практикуючі психологи та студенти, які вже практикують психологію.

В віковій групі результати показали наявність статистично значимих відмінностей тільки в шкалах за методикою Д. В. Люсіна. У респондентів віком 20-30 років більш виражені здатності до усвідомлення, розуміння, вербального опису, контролю та управління своїми й чужими емоціями. У групі 51-70 років

спостерігаються протилежні тенденції. Це може пояснюватися більшою гнучкістю та адаптивністю молодшого покоління до нових викликів. У старшій групі віком від 51 до 70 років менш розвинені здатності до усвідомлення та контролю емоцій, що може бути пов'язане зі зростанням стабільності, відповідальності та меншою схильністю до змін.

В групі аналізу по статі по методикі Зарицької (враховуючі статистичну значимість) жінки статистично значуще більш здатні використовувати свої емоції ніж чоловіки. Також респонденти-жінки більш статистично значуще вміють створювати стратегії для набуття культурних знань.

В групі ж залежно від категорії (студенти психологи, практикуючі психологи та студенти психологи, які практикують) по Зарицькій показують, що загалом явної виразності проявів емоційного інтелекту в категоріях не має. Результати порівняльного аналізу з використанням критерія Фішера (F) показали наявність статистично значимих відмінностей у прояві шкал культурного інтелекту серед категорій нашої вибірки. Здатність і бажання у студентів практикуючих звертати увагу та енергію на культурний контекст найбільший. Виходячи з описувальника Люсина студенти-психологи мають найвищі показники за всіма шкалами, окрім шкали «Контроль експресії», де вищі показники спостерігаються у практикуючих психологів. Ці відмінності є статистично значущими, що вказує на те, що студенти краще усвідомлюють і управляють своїми емоціями, тоді як практикуючі психологи краще контролюють зовнішні прояви своїх емоцій.

2.3. З метою виявлення впливу емоційного інтелекту на міжкультурний інтелект нами проводився кореляційний аналіз. Результати показали в групі практикуючих психологів і студентів негативну кореляцію між шкалою метакогнітивного CQ та шкалою емоційного інтелекту «Розуміння особистістю

власних почуттів» ($r = -0,28$, $p = 0,036$). Тому ми можемо казати що високе розуміння власних емоцій може послаблювати здатність усвідомлювати традиції чи норми інших культур. Далі ми можемо побачити що люди з розвиненим когнітивним CQ мають кращий самоконтроль, саморегуляцію емоцій та здатність використовувати емоції. Це підкреслює важливість знань про культурні відмінності для ефективного емоційного управління. Також ісходячи із кореляції між шкалою культурного інтелекту «Мотиваційний CQ» і шкалою емоційного інтелекту по опитувальнику ЕмІн Д.В Люсіна «Контроль експресії» особи, які виявляють високий інтерес до культурних взаємовідносин та мають мотивацію для активної участі у міжкультурному спілкуванні, також виявляють більшу емоційну гнучкість та адаптивність у виразі своїх почуттів.

В групі студентів ми бачимо більш кореляційних зв'язків між шкалами міжкультурного інтелекту і емоційного інтелекту виміряною за допомогою опитувальника ЕмІн Д.В Люсіна. Особи з високим мотиваційним культурним інтелектом мають кращий контроль емоційного вираження. Це свідчить про те, що сильна мотивація до міжкультурного спілкування пов'язана з розвиненими навичками контролю емоцій ($r = 0,49$, $p = 0,009$). Вищий рівень мотиваційного CQ пов'язаний з ефективним управлінням власними емоціями. Студенти психологи, які зацікавлені у міжкультурному спілкуванні, краще регулюють свої емоції. Вищий поведінковий CQ пов'язаний з високим загальним рівнем емоційного інтелекту. Це свідчить про те, що адаптивність до культурних відмінностей пов'язана з кращим розумінням і управлінням емоціями. Психологи студенти з вищим рівнем когнітивного культурного інтелекту, які проявляють більшу освіченість та розуміння в міжкультурних ситуаціях, також виявляють більшу здатність ефективно використовувати свої емоції. Це може вказувати на те, що вміння адаптуватися до культурних різниць може бути пов'язане з підвищеною емоційною гнучкістю та емоційною інтелігентністю.

ВИСНОВКИ

В даній роботі проведено дослідження взаємозв'язку міжкультурної компетентності та емоційного інтелекту серед студентів психології, практикуючих психологів та студентів, які практикують психологію. Під час теоретичного аналізу проблеми була розкрита актуальність теми дослідження. Емоційний інтелект визначається як здатність ефективно сприймати, обробляти та керувати емоціями власними і оточуючих. Ми ознайомилися з різними теоріями емоційного інтелекту, що дозволило з'ясувати різноманітні підходи до вивчення цього поняття. Його складовими є: самопізнання (усвідомлення власних емоцій, самовпевненість, самоповага, незалежність), міжособистісні навички (соціальна активність, емпатія, соціальна відповідальність), адаптивний потенціал (розв'язання проблем в непередбачуваних обставинах), поведінкові реакції на стресові ситуації (стресостійкість) та переважаючий настрій. Крім того, ми розглянули складові міжкультурного інтелекту, щоб краще зрозуміти, які аспекти культурної компетентності можуть впливати на розвиток емоційного інтелекту у психологічних практиків та студентів.

Дослідницька частина роботи включала в себе аналіз даних з метою встановлення взаємозв'язків між рівнями міжкультурного інтелекту та емоційного інтелекту у досліджуваній групі. Наша ціль полягала в тому, щоб виявити, чи існує певна залежність між цими двома конструктами та які саме аспекти культурної компетентності можуть бути пов'язані з рівнем розвиненості емоційного інтелекту, наскільки досвід психологів має вплив на рівень емоційного інтелекту. Важливим етапом нашого дослідження було збирання даних, яке включало в себе анкетування та опитування учасників. Ми також використовували стандартизовані тести для оцінки рівня міжкультурного та емоційного інтелекту. Після цього ми провели статистичний аналіз, щоб визначити наявність статистично значущих взаємозв'язків між досліджуваними

конструктами. Отримані результати вказують на те, що існує певна взаємодія між рівнями міжкультурного інтелекту та емоційного інтелекту.

Емоційний інтелект (EI) є важливою складовою професійної діяльності психологів, оскільки він включає здатність розпізнавати, розуміти та керувати своїми власними емоціями та емоціями інших людей. У сучасному глобалізованому світі психологи часто стикаються з клієнтами з різних культур, що потребує високого рівня міжкультурної компетентності. Враховуючи це, дослідження взаємозв'язку між EI, міжкультурною компетентністю та продуктивністю психологів є актуальним і має практичне значення.

2.1 У роботі застосовувалися 3 опитувальники. 2 опитувальника на вимір емоційного інтелекту: методика дослідження емоційного інтелекту особистості Зарицької та опитувальник Емін Д.В. Люсіна. Також у роботі була використана Шкала культурного інтелекту (коротка форма) (Van Dyne et al., 2008).

Гіпотеза даної роботи була про те, що емоційний інтелект може розвиватися з роками професійного досвіду. Тому учасниками дослідження були 3 групи респондентів: студенти психологи, практикуючі психологи та студенти, які вже практикують психологію.

Завдання дослідження були емпірично дослідити емоційний інтелект психологів та його роль у їхній міжкультурній компетентності та продуктивності.

2.2. Було проведено порівняльний аналіз показників емоційного і культурного інтелекту у групах таких як вікові групи, групи за статтю і групи за категоріями студенти психологи, практикуючі психологи та студенти, які вже практикують психологію.

В віковій групі результати показали наявність статистично значимих відмінностей тільки в шкалах за методикою Д. В. Люсіна. У респондентів віком 20-30 років більш виражені здатності до усвідомлення, розуміння, вербального

опису, контролю та управління своїми й чужими емоціями. У групі 51-70 років спостерігаються протилежні тенденції. Це може пояснюватися більшою гнучкістю та адаптивністю молодшого покоління до нових викликів. У старшій групі віком від 51 до 70 років менш розвинені здатності до усвідомлення та контролю емоцій, що може бути пов'язане зі зростанням стабільності, відповідальності та меншою схильністю до змін.

В групі аналізу по статі по методикі Зарицької (враховуючі статистичну значимість) жінки статистично значуще більш здатні використовувати свої емоції ніж чоловіки. Також респонденти-жінки більш статистично значуще вміють створювати стратегії для набуття культурних знань.

В групі ж залежно від категорії (студенти психологи, практикуючі психологи та студенти психологи, які практикують) по Зарицькій показують, що загалом явної виразності проявів емоційного інтелекту в категоріях не має. Результати порівняльного аналізу з використанням критерія Фішера (F) показали наявність статистично значимих відмінностей у прояві шкал культурного інтелекту серед категорій нашої вибірки. Здатність і бажання у студентів практикуючих звертати увагу та енергію на культурний контекст найбільший. Виходячи з описувальника Люсина студенти-психологи мають найвищі показники за всіма шкалами, окрім шкали «Контроль експресії», де вищі показники спостерігаються у практикуючих психологів. Ці відмінності є статистично значущими, що вказує на те, що студенти краще усвідомлюють і управляють своїми емоціями, тоді як практикуючі психологи краще контролюють зовнішні прояви своїх емоцій.

2.3. З метою виявлення впливу емоційного інтелекту на міжкультурний інтелект нами проводився кореляційний аналіз. Результати показали в групі практикуючих психологів і студентів негативну кореляцію між шкалою

метакогнітивного CQ та шкалою емоційного інтелекту «Розуміння особистістю власних почуттів» ($r = -0,28$, $p = 0,036$). Тому ми можемо казати що високе розуміння власних емоцій може послаблювати здатність усвідомлювати традиції чи норми інших культур. Далі ми можемо побачити що люди з розвиненим когнітивним CQ мають кращий самоконтроль, саморегуляцію емоцій та здатність використовувати емоції. Це підкреслює важливість знань про культурні відмінності для ефективного емоційного управління. Також ісходячи із кореляції між шкалою культурного інтелекту «Мотиваційний CQ» і шкалою емоційного інтелекту по опитувальнику ЕмІн Д.В Люсіна «Контроль експресії» особи, які виявляють високий інтерес до культурних взаємовідносин та мають мотивацію для активної участі у міжкультурному спілкуванні, також виявляють більшу емоційну гнучкість та адаптивність у виразі своїх почуттів.

В групі студентів ми бачимо більш кореляційних зв'язків між шкалами міжкультурного інтелекту і емоційного інтелекту виміряною за допомогою опитувальника ЕмІн Д.В Люсіна. Особи з високим мотиваційним культурним інтелектом мають кращий контроль емоційного вираження. Це свідчить про те, що сильна мотивація до міжкультурного спілкування пов'язана з розвиненими навичками контролю емоцій ($r = 0,49$, $p = 0,009$). Вищий рівень мотиваційного CQ пов'язаний з ефективним управлінням власними емоціями. Студенти психологи, які зацікавлені у міжкультурному спілкуванні, краще регулюють свої емоції. Вищий поведінковий CQ пов'язаний з високим загальним рівнем емоційного інтелекту. Це свідчить про те, що адаптивність до культурних відмінностей пов'язана з кращим розумінням і управлінням емоціями. Психологи студенти з вищим рівнем когнітивного культурного інтелекту, які проявляють більшу освіченість та розуміння в міжкультурних ситуаціях, також виявляють більшу здатність ефективно використовувати свої емоції. Це може

вказувати на те, що вміння адаптуватися до культурних різниць може бути пов'язане з підвищеною емоційною гнучкістю та емоційною інтелігентністю.

Практичне значення результатів дослідження.

Практичне значення дослідження полягає у встановленні зв'язку між рівнем емоційного інтелекту, міжкультурною компетентністю та продуктивністю роботи психологів. Результати показують, як ці два фактори взаємодіють і впливають на ефективність професійної діяльності. Це дозволить розробити програми навчання та тренінги для психологів, спрямовані на покращення їхніх навичок у міжкультурному спілкуванні та роботі з клієнтами з різних культур. Такі дії можуть підвищити якість психологічної допомоги та сприяти побудові ефективних стосунків з клієнтами різних культур. Психологи можуть враховувати культурні особливості у розвитку емоційних навичок та реакцій під час проведення терапії або консультування, що сприятиме більш ефективній допомозі та взаєморозумінню.

Перспективи подальших досліджень

Розуміння взаємозв'язку між емоційним інтелектом та міжкультурною компетентністю є особливо актуальним у контексті значної міграції, спричиненої воєнними діями. Це може допомогти психологам покращити підходи до роботи з клієнтами з різних культурних середовищ. Наприклад, психологи можуть враховувати культурні особливості у розвитку емоційних навичок та реакцій під час проведення терапії або консультування. Зокрема, міграція через воєнні конфлікти часто супроводжується стресом, травмами та культурним шоком. У цьому контексті психологи можуть застосовувати результати дослідження для більш точного розуміння та ефективного реагування на емоційні потреби мігрантів. Підвищена увага до емоційного інтелекту допоможе фахівцям краще розпізнавати і розуміти емоції клієнтів,

сприяючи їхній емоційній стабільності та адаптації до нових умов. Крім того, міжкультурна компетентність дозволяє психологам бути більш чутливими до культурних відмінностей, що важливо при роботі з мігрантами з різних країн. Це включає розуміння різних культурних норм, цінностей, традицій та способів вираження емоцій. В результаті, психологи можуть створити більш підтримуюче та безпечне середовище для своїх клієнтів, сприяючи їхньому психічному здоров'ю та соціальній інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Амплєєва О. М. Аналіз дослідження емоційного інтелекту в структурі професійної діяльності психологів. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». 2019. №1(1). С. 11–16.
2. Амплєєва О. М. Взаємозв'язок емоційного інтелекту з різними напрямками практичної психології. Молодий вчений. 2019. №2(66). С. 145–149.
3. Амплєєва О. М. Емоційний інтелект в структурі професійної діяльності психолога: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2013. 20 с.
4. Амплєєва О.М. Теоретична модель емоційного інтелекту як важливого компоненту професійної діяльності психолога. Вісник львівського університету. Серія «Психологічні науки». Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка. 2018. № 3. С. 3–9.
5. Атрощенко Т. Теоретичні основи процесу формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців: зарубіжний досвід / Т. Атрощенко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. - 2016. - Вип. 2. - С. 11-14.
6. Бабяк О. Проблема емоційного інтелекту в психологічній науці. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. 2021. Т. 1, № 16. С. 29–44.
7. Бази́ка Є. Л. Феномен психофізіологічного стану емоційного інтелекту. Междисциплинарные исследования в науке и образовании. 2017. № 1. С. 89–95.
8. Барретт Л. Ф. Як народжуються емоції: Таємне життя мозку / пер. з англ. Я. Лебеденка. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2018. 480 с.
9. Буркало Н. І. Психологічні особливості емоційного інтелекту. Психологічний часопис. 2019. Вип. 7. Т. 5. С. 34–49
10. Головань Т. Необхідність розвитку емоційного інтелекту EQ. Світ виховання. 2010. №3. С. 29-30.

- 11.Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер. з англ. С.Л. Гумецької. Харків : Віват, 2019. 512 с.
- 12.Данишенко О. С. Сутність та особливості формування міжкультурної компетентності / О. С. Данишенко // Економіка та держава. - 2012. - № 12. - С. 141-144.
- 13.Дерев'янка С.П. Психологія емоційного інтелекту: Навчально-методичні рекомендації. Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2023. 80 с.
14. Дерев'янка С.П. Феноменологія емоційного інтелекту: навчально-методичний посібник. Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2016. 312 с.
15. Діомідова Н. Ю. Теоретичні підходи до визначення емоційного інтелекту. 2015. Т. 4, № 14.
16. Зарицька В.В. Методика дослідження емоційного інтелекту особистості. Теорія і практика сучасної психології. 2019. №3. С. 37–41.
17. Зарицька В.В. Психологія емоційного інтелекту: монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветіка», 2018. 280 с.
18. Іванух В. А. Психологічні чинники розвитку емоційного інтелекту. Психологічні проблеми сучасності: тези Х науково–практичної конференції студентів та молодих вчених: матеріали міжнар. Наук.–практ., м. Львів. 2021. С. 24–26.
19. Їтун Л. Теоретичні основи формування міжкультурної комунікації та міжкультурної компетентності. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2020. Т. 99, № 6. С. 74–83.
20. Кандиба М. О. Особливості взаємозв'язку емоційної зрілості та професійної толерантності особистості. Проблеми сучасної психології. 2017. № 2 (12). С. 50–55.
21. Карпенко Є. В. Аксіологічний вимір емоційного інтелекту. Психологічні координати розвитку особистості: реалії та перспективи. зб. наук. матеріалів IV міжнарод. наук.-практ. конф. до 105-річчя Полтавського

- національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка і 100-річчя фізико-математичного факультету, м. Полтава, 2 травня 2019 р. Полтава, 2019. С. 79-81.
22. Карпенко Є. В. Емоційний інтелект як фактор особистісного життєздійснення. Психологічні перспективи. 2017. № 30. С. 50–63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppst_2017_30_7 (дата звернення 01.11.2023).
 23. Кас'янова С. Б. Особливості впливу емоційного інтелекту на особистісні ресурси подолання складних життєвих ситуацій. Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія. 2018. Вип. 2 (23). С. 49–57.
 24. Кетс де Вріс М. Містика лідерства: Розвиток емоційного інтелекту М.: Паблішер, 2011. 278 с.
 25. Кириленко Т. С. Емоційні переживання в процесі самореалізації особистості. Наука і освіта : наук.-практ. журн. Півд. наук. Центру АПН України. 2010. № 9. С. 71–74.
 26. Колісник Л. Проблема діагностики емоційного інтелекту. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України / за ред. С.Д.Максименка, Л.А. Онуфрієвої. 2014. Вип. 26. С. 278–295/
 27. Костюк А. В. Емоційний інтелект та шляхи його розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. 2014. Вип. 2 (1). С. 85–89
 28. Кроскультурна взаємодія: теорія, методологія, практика: монографія / за заг. ред. А. К. Солодкої. – Миколаїв: Іліон, 2014. – 204.
 29. Культурний інтелект: монографія / за заг. ред. А. К. Солодкої. — Миколаїв,, 2016. — с.
 30. Лабач М. М. Емоційний інтелект як передумова успішного розвитку особистості. Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. 2016. № 13. С. 214-220.

31. Льошенко О. А. Психологічні чинники емоційної компетентності осіб з різним рівнем самоактуалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук. Київ, 2013. 19 с.
32. Мендело В. Про тенденції дослідження емоційного інтелекту. Наука і освіта. 2021. №4. 45-55
33. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект як форма прояву важливої складової особистісного потенціалу – рефлексивної свідомості. Вісник дніпропетровського університету Педагогіка і психологія. 2012. Т. 20, № 9/1.
34. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект як чинник досягнення життєвого успіху: монографія. К.: Вид-во Освіта України. 2016. 182 с.
35. Оліховська Л. Теоретичні основи професійного самовизначення: психологічний аспект / Л. Оліховська // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. - 2016. - Вип. 2. - С. 161-164.
36. Параскевова К. Г. Емоційний інтелект як чинник регуляції емоційно-мотиваційної сфери особистості : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Харків. 2015. 17 с.
37. Ригайло С. Шляхи формування міжкультурної компетентності // Студентський науковий альманах факультету іноземних мов ТНПУ ім. В. Гнатюка. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. № 1 (17). С. 149-152.
38. Скрипнікова В. О. Поняття міжкультурної компетентності: сутність та зміст. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: «Педагогіка та психологія». 2020. № 1(11). С. 210–216.
39. Солодка А.К. Кроскультурна взаємодія учасників педагогічного процесу вищих навчальних закладів: монографія. – Миколаїв, Іліон, 2015. – 424 с
40. Чернета С. Міжкультурна компетентність як складова професійної компетентності фахівців із соціальної роботи. Humanitas. 2023. № 6. С. 37–44.
41. Четверик-Бурчак А. Г. Механізми зв'язку рівнів сформованості емоційного інтелекту з успішністю життєдіяльності особистості. Збірник

- наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. 2011. Т. 10. №19. С. 592–602.
42. Четверик-Бурчак А. Г. Емоційний інтелект як чинник успішності вирішення головних життєвих завдань. Психолінгвістика. 2013. Вип. 14. С. 163–198.
 43. Шпак М. Психологічні механізми розвитку емоційного інтелекту. Наука і освіта. 2014. Вип. 5. С. 104–109.
 44. Штайнер К. Емоційна грамотність: інтелект із серцем. Посібник з покращення особистих та професійних відносин. Київ: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2016. 303 с.
 45. Шульга Д. В. Емоційний інтелект як чинник стресостійкості майбутніх соціальних працівників : thesis. 2021.
 46. Bar-On R. (1997). Emotional Intelligence Inventory (EQ-I): Technical Manual. Toronto, Canada: Multi-Health Systems. 328 pp.
 47. Bradberry, T., Greaves, J. (2009). Emotional intelligence 2.0. San Diego: Talent Smart, 255 p.
 48. Browne P. R. Emotional Intelligence. Journal of Underrepresented & Minority Progress. 2019. Vol. 3, no. 1. P. 100–103.
 49. Gardner H. Multiple Intelligences. N.Y., 1993.
 50. Gautam K. Emotional Intelligence- A Review. International Journal Of Multidisciplinary Research In Science, Engineering and Technology (IJMRSET). 2021.
 51. Giray L. Emotional intelligence. Journal of the Practice of Cardiovascular Sciences. 2022. Vol. 8, no. 3. P. 193.
 52. Heffernan M, Quinn Griffin MT, Fitzpatrick JJ (August 2010). "Self-compassion and emotional intelligence in nurses". International Journal of Nursing Practice. 16 (4): 366–73.
 53. Honcharova O., Kaluzhska L., Falina H. Intercultural competence as a component of future Primary School English teacher's professional and methodological

- competence. Scientific Bulletin Melitopol State Pedagogical. 2019. Vol. 2, no. 22. P. 120–125.
54. Kalyan A., Sharma K., Srivastava D. Emotional intelligence. International journal of health sciences. 2022. P. 5261–5273.
55. Mckenna J, Webb J (2013). "Emotional intelligence". British Journal of Occupational Therapy. 76 (12): 560.
56. Mayer J. Emotional Intelligence, J. Mayer, P. Salovey, D. Caruso. American Psychologist. № 6. 2008. P. 503-508.
57. «Scientists Complete 1st Map of 'Emotional Intelligence' in the Brain». U.S. News & World Report. 2013-0128. Archived from the original on 2014-08-14.
58. Thorndike R. Stanford - Binet Intelligence Scale: 4th edition (Technical Manual) / Thorndike, R., Hagen, E., and Sater. – Chicago: Riverside. – 1986. – P. 34.
59. Zeidner, M., Matthews, G., Roberts, R.D. (2009). What we know about emotional intelligence: how it affects learning, work, relationships, and our mental health. London: A Bradford book, 464 p.

Додаток 1

Методика дослідження рівня розвитку емоційного інтелекту В.В. Зарицької

№	Судження	Так	Часто	Інколи	Ніколи
1	Мене легко розхвилювати				
2	Мене важко засмутити				
3	Я не відчуваю розгубленості перед труднощами				
4	Я відчуваю в собі впевненість				
5	Я надмірно хвилююсь навіть через дрібниці				
6	Я відчуваю себе беззахисним перед відповідальними особами				
7	Хвилювання заважає мені зосередитися на справі				
8	Від образи я плачу				
9	У важких ситуаціях, я, як дитина, потребую, щоб мене пожаліли				
10	Відчуваю розгубленість перед труднощами, коли не знаю як їх подолати				
11	Неприємності викликають в мене хвилювання				
12	Критика на мою адресу в присутності інших викликає в мене хвилювання				
13	Для забезпечення власного спокою я намагаюсь підтримувати з людьми позитивні стосунки				
14	Радісні новини викликають у мене почуття задоволення				
15	Критика віч-на-віч змушує мене зробити відповідні висновки				
16	Я адекватно реагую на негативну критику на свою адресу				
17	Мені не важко самого себе критикувати				
18	Я не відчуваю неприязні до людини, яка мене критикувала				
19	На необґрунтовану критику на людях я спокійно даю пояснення				
20	Я позитивно ставлюся до критики віч-на-віч				
21	Я не серджусь, коли в мене щось не виходить в роботі				
22	Я не втрачаю терпіння, коли треба когось чекати				
23	Мені не важко забути образи та простити людину, яка зробила мені боляче				
24	Мене виводить з рівноваги безвідповідальне ставлення інших людей до роботи				
25	Коли я гніваюсь, то не схильний щось ламати чи розбивати				

26	Я привітно ставлюсь до людей у повсякденному житті та уважно в умовах конфлікту				
27	Я проявляю незадоволення, якщо не вдається доробити справу до кінця				
28	Складні життєві ситуації не викликають у мене неспокій				
29	Незначні неприємності не викликають у мене спалаху гніву				
30	У стресовому стані я можу зосередитися на роботі				
31	У стресовому стані мої звички не змінюються				
32	Коли я гніваюсь, то намагаюсь нікому не зашкодити				
33	Перед розв'язанням складного завдання я намагаюсь настроїтися на його виконання				
34	Я залишаюсь спокійним у період змін у житті: нова робота, нові викладачі, нові друзі та інше				
35	Я складаю список завдань, які треба виконати в першу чергу				
36	Якщо під час відпочинку щось іде не за планом, я спокійно реагую на зміни				
37	Якщо мені терміново треба прийняти рішення, я намагаюсь подивитися на проблему очима сторонньої людини				
38	Сумний вигляд людини означає, що вона чимось схвильована				
39	Оптимістичний вигляд означає, що людину хвалять за роботу				
40	Пригнічений вигляд означає, що людину хтось принизив				
41	Оптимістичний вигляд означає, що людину хвалять за роботу				
42	Ображений вигляд означає, що людину необґрунтовано звинувачують				
43	Почуття провини означає, що людина зробила щось не так				
44	Сумний вираз обличчя означає втрату чогось важливого в житті				
45	Щаслива очікувана подія надає обличчю вираз бурхливої радості				
46	Людина, якій довіряє оточення, має оптимістичний вигляд				
47	Байдужість до всього означає, що у людини відсутня мета в житті, в роботі				
48	Причиною недовіри до людей можуть бути образи в дитинстві				
49	Зрада може викликати сильний гнів				
50	Втрата сенсу життя викликає печаль				
51	Якщо людина робить щось корисне для інших є впевненість у тому, що до неї будуть ставитись із вдячністю				
52	Якщо у людини здійснюються мрії, то її можна вважати щасливою				

53	Важкі хронічні захворювання можуть призводити до песимізму, нервових зрывів				
54	Байдужість до людей призводить потім до самотності				
55	Я втрачаю душевну рівновагу, якщо оточення чимось пригнічене				
56	Я не можу залишатися спокійним, якщо оточення чимось схвильоване				
57	Коли друзі говорять про свої проблеми, я намагаюсь їм допомогти				
58	Мене охоплює хвилювання, коли бачу заплакану дитину				
59	Веселий настрій оточення викликає в мене аналогічні емоції				
60	У мене не часто змінюється настрій				
61	Мене важко образити				
62	Я сплю спокійно				
63	У конфліктних ситуаціях я намагаюсь виглядати спокійно				
64	У мене викликає хвилювання, коли я виглядаю гірше, ніж інші				
65	У будь-яких справах я проявляю активність				
66	Коли ситуація складна, я намагаюсь стримувати емоції				
67	Якщо з людьми довірливі стосунки, то я вільно проявляю емоції				
68	Якщо важлива розмова, то емоції проявляю відповідно до ситуації				
69	Якщо людина для мене не цікава, то не проявляю ніяких емоцій				
70	На несуттєву розмову я реагую спокійно				
71	У мене вигляд врівноваженої людини				
72	Я намагаюсь бути спокійним навіть тоді, коли в душі схвильований				
73	Я все роблю з позитивним настроєм				
74	У діловому спілкуванні я намагаюсь проявляти симпатію до співрозмовника				
75	Я сміливо дивлюсь в вічі співрозмовнику				
76	Якщо я симпатизую людині, то ніщо мені не заважає це проявляти				

Додаток 2

Ключ для визначення рівня розвитку вибраних нами здатностей, які відбивають рівень розвитку емоційного інтелекту

№	Шкала	Пункт тверджень	Максимальна кількість балів	Рівень розвитку емоційного інтелекту (в балах)			
				Високий	Достатній	Середній	Низький
1	Розуміння особистістю власних емоцій	1–20	60	51–60	31–50	16–30	0–15
2	Самоконтроль і саморегуляція емоцій	21–38	54	47–54	28–46	14–27	0–13
3	Розуміння особистістю емоцій інших	39–59	63	55–63	32–54	17–31	0–16
4	Здатність використовувати емоції у діяльності та спілкуванні	60–76	51	45–51	26–44	13–25	0–12
Загальний рівень розвитку емоційного інтелекту		76	228	198–228	117–197	60–116	0–59

Шкала культурного інтелекту (коротка форма) (Van Dyne et al., 2008)

Прочитайте кожне твердження та виберіть відповідь, яка найкраще описує Ваші можливості. Виберіть відповідь, що **НАЙКРАЩЕ** описує того Вас, **ЯКИМ ВИ Є ДІЙСНО**.

		Повніст ю не згоден						Повніс тю згоден
1	Я усвідомлюю ті культурні знання, які використовую у спілкуванні з людьми іншого культурного походження.	1	2	3	4	5	6	7
2	Я коригую свої культурні знання, спілкуючись з людьми з незнайомої мені культури.	1	2	3	4	5	6	7
3	Я усвідомлюю культурні знання, які застосовую для міжкультурних взаємодій.	1	2	3	4	5	6	7
4	Я перевіряю точність своїх культурних знань, спілкуючись з людьми різних культур.	1	2	3	4	5	6	7
5	Я знаю правову та економічну системи інших культур	1	2	3	4	5	6	7
6	Я знаю правила (лексику, граматику) інших мов.	1	2	3	4	5	6	7
7	Я знаю культурні цінності та релігійні вірування інших культур.	1	2	3	4	5	6	7
8	Я знаю шлюбні системи інших культур.	1	2	3	4	5	6	7
9	Я знаю мистецтво та ремесла інших культур.	1	2	3	4	5	6	7
10	Я знаю правила вираження невербальної поведінки в інших культурах.	1	2	3	4	5	6	7
11	Мені подобається спілкуватися з людьми різних культур.	1	2	3	4	5	6	7
12	Я впевнений, що можу спілкуватися з місцевими жителями в той культурі, яка мені незнайома.	1	2	3	4	5	6	7
13	Я впевнений, що зможу	1	2	3	4	5	6	7

	впоратися зі стресами, пов'язаними з адаптацією до нової для мене культури.							
14	Мені подобається жити в культурах, які мені незнайомі.	1	2	3	4	5	6	7
15	Я впевнений, що зможу звикнути до умов шопінгу в іншій культурі.	1	2	3	4	5	6	7
16	Я зміню свою вербальну поведінку (наприклад, акцент, тон), коли цього вимагає міжкультурна взаємодія	1	2	3	4	5	6	7
17	Я використовую паузи та мовчання по-різному, щоб відповідати різним міжкультурним ситуаціям.	1	2	3	4	5	6	7
18	Я зміню темп свого мовлення, коли цього вимагає міжкультурна ситуація.	1	2	3	4	5	6	7
19	Я зміню свою невербальну поведінку, коли цього вимагає міжкультурна ситуація.	1	2	3	4	5	6	7
20	Я зміню вираз обличчя, коли цього вимагає міжкультурна взаємодія.	1	2	3	4	5	6	7

Опитувальник ЕмІн Д. В. Люсіна

Інструкція:

“Вам пропонується заповнити опитувальник, що складається із 46 тверджень. Читайте уважно кожне твердження і ставте хрестик (або галочку) у тій графі, яка найкраще відображає Вашу думку”.

Стимульний матеріал:

1. Я помічаю, коли близька людина переживає, навіть якщо вона намагається це приховати.
2. Якщо людина на мене ображається, я не знаю, як відновити з нею добрі стосунки
3. Мені легко здогадатися про почуття людини за виразом її обличчя
4. Я добре знаю, чим зайнятися, щоб покращити собі настрій
5. У мене зазвичай не вдається вплинути на емоційний стан свого співрозмовника
6. Коли я дратуюсь, то не можу стриматися, і говорю все, що думаю
7. Я добре розумію, чому мені подобаються чи не подобаються ті чи інші люди
8. Я не відразу помічаю, коли починаю злитися
9. Я вмію покращити настрій оточуючих
10. Якщо я захоплююсь розмовою, то говорю надто голосно і активно жестикулюю
11. Я розумію душевний стан деяких людей без слів
12. В екстремальній ситуації я не можу зусиллям волі взяти себе до рук
13. Я легко розумію міміку та жести інших людей
14. Коли я злюсь, я знаю, чому
15. Я знаю, як підбадьорити людину, яка перебуває у важкій ситуації

16. Навколишні вважають мене надто емоційною людиною
17. Я здатний заспокоїти близьких, коли вони перебувають у напруженому стані
18. Мені буває важко описати, що я відчуваю по відношенню до інших
19. Якщо я бентежусь при спілкуванні з незнайомими людьми, то можу це приховати
20. Дивлячись на людину, я легко можу зрозуміти її емоційний стан
21. Я контролюю вираз почуттів на своєму обличчі
22. Буває, що я не розумію, чому відчуваю те чи інше почуття
23. У критичних ситуаціях я вмію контролювати вираження своїх емоцій
24. Якщо треба, я можу роздратувати людину
25. Коли я відчуваю позитивні емоції, я знаю, як підтримати цей стан
26. Як правило, я розумію, яку емоцію відчуваю
27. Якщо співрозмовник намагається приховати свої емоції, я одразу відчуваю це
28. Я знаю як заспокоїтися, якщо я розлютився
29. Можна визначити, що відчуває людина, просто прислухаючись до звучання її голосу
30. Я не вмію керувати емоціями інших людей
31. Мені важко відрізнити почуття провини від почуття сорому
32. Я вмію точно вгадувати, що відчувають мої знайомі
33. Мені важко справлятися з поганим настроєм
34. Якщо уважно стежити за обличчям людини, можна зрозуміти, які емоції він приховує
35. Я не знаходжу слів, щоб описати свої почуття друзям
36. Мені вдається підтримати людей, які діляться зі мною своїми переживаннями
37. Я вмію контролювати свої емоції

38. Якщо мій співрозмовник починає дратуватися, я часом помічаю це надто пізно
39. За інтонаціями мого голосу легко здогадатися, що я відчуваю
40. Якщо близька людина плаче, я гублюся
41. Мені буває весело чи сумно без жодної причини
42. Мені важко передбачити зміну настрою у оточуючих мене людей
43. Я не вмію долати страх
44. Буває, що я хочу підтримати людину, а вона цього не відчуває, не розуміє
45. У мене бувають почуття, які я не можу точно визначити
46. Я не розумію, чому деякі люди на мене ображаються

Обробка результатів

Сирі бали

Твердженням приписується значення в балах, що дорівнює числовому значенню відповіді в бланку відповідей. Частина пунктів інтерпретуються у зворотних значеннях:

Варіант відповіді	У прямих значеннях	У зворотних значеннях
зовсім не згоден	0 балів	3 бали
швидше не згоден	1 бал	2 бали
швидше згоден	2 бали	1 бал
повністю згоден	3 бали	0 балів
Шкала	Прямі твердження	Зворотні твердження
Розуміння чужих емоцій	1, 3, 11, 13, 20, 27, 29, 32, 34	38, 42, 46
Управління чужими емоціями	9, 15, 17, 24, 36	2, 5, 30, 40, 44
Розуміння своїх емоцій	7, 14, 26	8, 18, 22, 31, 35, 41, 45
Управління своїми емоціями	4, 25, 28, 37	12, 33, 43
Контроль експресії	19, 21, 23	6, 10, 16, 39
Міжособистісний емоційний інтелект	1, 3, 9, 11, 13, 15, 17, 20, 24, 27, 29, 32, 34, 36	2, 5, 30, 38, 40, 42, 44, 46
Внутрішньоособистісний емоційний інтелект	4, 7, 14, 19, 21, 23, 25, 26, 28, 37	6, 8, 10, 12, 16, 18, 22, 31, 33, 35, 39, 41, 43, 45
Розуміння емоцій	1, 3, 7, 11, 13, 14, 20, 26, 27, 29, 32, 34	8, 18, 22, 31, 35, 38, 41, 42, 45, 46
Управління емоціями	4, 9, 15, 17, 19, 21, 23, 24, 25, 28, 36, 37	2, 5, 6, 10, 12, 16, 30, 33, 39, 40, 43, 44
Загальний рівень емоційного інтелекту	1, 3, 4, 7, 9, 11, 13, 14, 15, 17, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 34, 36, 37	2, 5, 6, 8, 10, 12, 16, 18, 22, 30, 31, 33, 35, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46

Додаток 5

Порівняльна виразність усіх шкал емоційного інтелекту у віковій групі за результатами дисперсного аналізу по Люсіну

Вік	20-30 років		31-40 років		41-50 років		51-70 років			
	Сер еднє	Ст.ві дхил	Сере днє	Ст.від хил	Середн є	Ст.від хил	Серед нє	Ст.від хил	F	P
Розуміння чужих емоцій_сум	21,00	2,41	21,5	2,92	22,15	3,80	21,57	2,07	0,51	0,68
Управління чужими емоціями_сум	16,52	2,20	16,47	2,09	15,95	1,47	16,00	1,53	0,45	0,72
Розуміння своїх емоцій_сум	15,24	2,95	13,31	2,66	14,10	1,74	13,29	2,87	2,69	0,05
Управління своїх емоцій_сум	11,95	1,40	11,17	1,46	11,30	1,49	10,71	1,50	1,84	0,15
Контроль експресії	12,57	2,11	11,58	2,02	10,65	2,83	10,57	1,72	2,97	0,04
Міжособистісний ЄІН	37,52	3,40	37,97	3,66	38,10	4,47	37,57	2,99	0,11	0,96
Внутрішньо особистісний ЄІН	39,76	4,35	36,06	4,67	36,05	3,68	34,57	4,36	4,41	0,01
Загальний рівень ЄІН	77,29	6,88	74,03	6,31	74,15	7,13	72,14	6,26	1,57	0,20
Розуміння емоцій	36,24	4,24	34,81	3,83	36,25	3,82	34,86	4,34	0,91	0,44
Управління емоцій	41,05	4,51	39,22	4,07	37,90	3,99	37,29	2,14	2,65	0,05

Примітка: тут і далі жирним шрифтом виділено достовірні відмінності.

Додаток 6

Порівняльна виразність усіх шкал емоційного інтелекту по статі за результатами дисперсного аналізу по Люсіну

Стать	Жіноча		Чоловіча		F	P
	Серед нє	Ст.відх ил	Середн є	Ст.відх ил		
Розуміння чужих емоцій сум	21,63	3,05	20,75	2,25	0,33	0,72
Управління чужими емоціями сум	16,20	1,91	17,63	1,85	2,27	0,11
Розуміння своїх емоцій сум	13,72	2,5	16,00	3,25	3,54	0,03
Управління своїх емоцій сум	11,45	1,49	10,63	1,19	1,58	0,21
Контроль експресії	11,51	2,42	11,63	1,30	0,03	0,97
Міжособистісний ЄІН	37,83	3,85	38,38	2,26	0,20	0,82
Внутрішньо особистісний ЄІН	36,68	4,65	38,25	4,4	0,52	0,59
Загальний рівень ЄІН	74,51	6,84	76,63	6,02	0,35	0,70
Розуміння емоцій	35,35	3,90	36,75	4,83	0,65	0,53
Управління емоцій	39,16	4,35	39,88	2,47	0,24	0,79

Примітка: тут і далі жирним шрифтом виділено достовірні відмінності.

Додаток 7

Порівняльна виразність усіх шкал емоційного інтелекту по категоріям за результатами дисперсного аналізу по Люсіну

Категорії	Студент психолог		Практикуючий психолог		Студент практикуючий		F	P
	Середнє	Ст.відхил	Середнє	Ст.відхил	Середнє	Ст.відхил		
Розуміння чужих емоцій_сум	21,89	2,71	20,62	2,72	22,15	3,31	2,23	0,11
Управління чужими емоціями_сум	16,50	2,01	16,59	1,94	15,85	1,83	1,19	0,31
Розуміння своїх емоцій_сум	14,96	2,65	13,07	2,67	13,93	2,34	3,91	0,02
Управління своїх емоцій_сум	11,64	1,57	11,03	1,35	11,41	1,50	1,24	0,3
Контроль експресії	11,89	2,47	10,66	1,86	12,07	2,42	3,32	0,04
Міжособистісний ЄІН	38,39	4,01	37,21	2,99	38,00	4,08	0,76	0,47
Внутрішньо особистісний ЄІН	38,50	4,53	34,76	4,05	37,41	4,54	5,53	0,06
Загальний рівень ЄІН	76,89	7,06	71,97	4,93	75,4	7,23	4,37	0,02
Розуміння емоцій	36,86	3,84	33,69	3,38	36,07	4,08	5,47	0,01
Управління емоцій	40,04	4,65	75,41	3,32	39,33	4,44	1,29	0,28

Примітка: тут і далі жирним шрифтом виділено достовірні відмінності.